

4811

ועדת החקירה 11.2.74 /
ישיבה פו - בוקר
העז: שר הבטחון מ. דיין

א.ד.

- 1 -

המשך עדותו של שר הבטחון מ. דיין

אני מצטער על האיחור בפתיחת הישיבה.

היו"ר אגרנט:

רציתי להוסיף את המסמך שבזמנו לא מצאתי אחרו.

מ. דיין:

זה "הנזיר" שניקשתי מהמטכ"ל להכין לקראת

הישיבה ב-3 לחודש.

מהו הנזיר הזה? יש לו כותרת?

אגרנט:

הכותרת: "ההיערכות באבא הסורי וכוחותינו

מ. דיין:

בחזית הטורית". זה אל שר הבטחון מאת הרמטכ"ל.

ממתי זה?

דיין:

המסמך נכתב ב-3 לחודש.

מ. דיין:

ב-2 לאוקטובר בפרוטוקול של שיחה של הרמטכ"ל

אחי שנמסר לכם, אמרתי: "הייתי רוצה לקבל ממך נייר שבו יהיה - מה ההיערכות

שלהם ושנוני מעבר הארטילריה, האויר והשריון; חמצית של הידיעות עם פירוש

ממי, וכך ההיערכות שלהן עם פירוש התגבורת. האם עשינו מיקושים נוספים וכו'."

אז קיבלתי נייר כזה והנזיר הזה משיב על השאלות ששאלתי. על השינויים בהיערכות

הטורית בין מאי 1973 לספטמבר 1973 בטנקים ובארטילריה ובסללות. אני חושב שיש

פה גה סוללות סאט.

זה ישנו בסעיף ד'.

א. בראון:

אפשר לקבל את זה?

היו"ר אגרנט:

בבקשה.

מ. דיין:

וחמצית הדברים האלה נאמרו באותו ישיבה של ה-3

לחודש על ידי הרמטכ"ל בפגישה עם ראש הממשלה ומספר שרים. אבל זה הנזיר

שנמסר לי.

מוצג 274

4812

ועדת החקירה - 11,2074

ישיבה פו - בזקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

א.ג.

- 2 -

ביחס לכוונת הסורים, הדבר מחבטא בסעיף מס. 2

של כוונה. שם נאמר: "א. אין אנו יודעים בוודאות את הכוונה הסורית,

(ב) היחה ידיעה כללית [redacted] ונדיעה

מפורטת יותר [redacted] (זה בחשובה לשאלה שלי מהן הידיעות

ומה מקור הידיעות).

(ג) גדיעה שהועברה [redacted] ממקור נוסף [redacted] והשתריעה על כוונה

לפתוח בהתקפה מצרית-סורית עם שוחר ה-1 לאוקטובר 1973.

אבל הם מעירים בהמשך לזה שלא מופיעים בדברים האלה הכתובות שנשלחו על ידי

אותו מקרו ההתראה הזה על ה-1 לאוקטובר.

(ד) אין לנו סימנים מספיקים נוספים שעולים להעיר שאמנם לצבא הסורי גיש

כוונה תוקפנית בטוח הקצר.

(ה) לפי הערכתנו מערך החירום נתפס בעיקרו בגלל חששות מצטברים מפני ישראל.

לפי דעתנו סוריה איננה מעריכה שהיא יכולה להסתכן במלחמה כוללת עם ישראל

ולפחות ללא הליכה משותפת עם מצרים.

(ו) אפשרות נוספת בסבירות נמוכה שמערך החירום נתפס בכלל כוונה סורית לבצע

פעולת תגמול כלשהי על הפלת 13 המטוסים ולהמצא במערך להגנה מכסימלית כנגד

תגובה שלנו. "

אחר-כך באה ההערכות של כוחותינו. ~~נספתא~~, במכתב הלוואי נאמר:

"להלן דיווח סדר כוחותינו במערך בהשוואה למצב הרגיל בבטחון שוטף",

איפה זה?

אגרנט:

זה כנספת שאצלך, אדוני. זה הטבלאות המצורפות.

מ. דיין:

זה נספת א' שמראה בסעיף 1 שיש 113 טנקים) זה היה

ה-2 לתודש, אחר-כך כידוע תוגבר; 8 סוללות חת"ם פלוס עברי ושני גדודי חי"ר

סדיר - פלוגות.

4813

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פנ - בזקר
העד: שר הבטחון מ. דיין

בדף 2 של אותו נספח מצויינים הכוחות הנוספים
כוחות לתגבור, תגבור רמת הגולן: גדוד טנקים - 33 טנקים, בהססה תוך 18 שעות
וגדוד חת"ם וכך אלה. פה יש גם לפיקוד דרום הפירוטים. אני לא אקרא
את הכל כי זה מופיע פעמים רבות. אבל היות ומצאתי את המסמך ואת ממכתב בלדואי
של הרמטכ"ל, הזכרתי את זה.

היו"ר אגרנט: זה מסמך נוסף?

מ. דיין: לא.

אגרנט: יש במסמך הזה פרטים גם על הדרום?

מ. דיין: כן. בדף האחרון.

דיין: יש שם גם הערכת מצב?

מ. דיין: על הדרום? לא. אני חושב שגם בשאלה שלי

התייחסתי לצפון.

אולי נקודה אחת אני רוצה להדגיש בקשר למסמך הזה: בדרך כלל חילופי הדברים
וההערכות השונות בין הרמטכ"ל, ראש אמ"ן וביני, היף בדיונים. לעתים די רחוקות
אני מבקש מהם להגיש בכתב חומר. זה כאשר צריך להגיש, או חכנית לפעולה או
הערכת מצב. אני חושב שהתביעה מצדי אליהם להגיש חכניות היתה באפריל-מאי
מה שילד אחר-כך את "כ חול-לבן". נגיע לזה. ואחר-כך לקראת הפגישה הזו אצל
ראש הממשלה ב-3 לחודש, לא עסתפקתי בחילופי דברים בעל-פה בינינו, אלא ביקשתי
מהם בכתב את הדברים העיקריים. ובאמת הרמטכ"ל כותב כאן בלשון רבים. זו לא
הערכת מודיעין, אלא אמרתי להם - אני מבקש שתבדקו עוד פעם מה משמעות התזוזות
של הארטילריה, ואינני יודע את מי הוא שיחף בדיון הזה אצלו. אבל כאן זה כבר
לא הודעה של ראש אמ"ן אלא בחתימת הרמטכ"ל והמדובר בלשון רבים, בדקנו וזו
הערכתנו.

הכנתי ממה שאמרת שזו ~~היא~~ צורה קצת יותר פורמלית בבנצל:

כי היא מדגישה את הרצינות של הנושא ושאחה
רואה שיש לפניך משהו יותר מובטח שהוא יסודי מאשר אם מדברים רק בדיבורים.
מן הסתם כדי גם שתטפל באופן יותר יסודי?

מ. דיין: לא. זה יותר סיכום מאשר חומר. אני יכול לבקש
מהם פעם הערכה, תן לנו הערכת מצב כדי שעל יסוד

זה אני אשקול את הדברים האלה. פה זה נועד לישיבה שאני כבר זימנתי אותה
למחרתו ל-3 לחודש. ורצייתי את הסיכום שלהם. כלומר, אני רוצה לדעת סיכום
מדוייק - מהן הידיעות, מה מקור הידיעות, מה אתם אומרים על זה. אינני חושב
שהייתי זקוק לנייר הזה בכדי שאני אסיק מסקנות או אוכל לחשוב ביני לבין עצמו
יותר. אלא רצייתי לדעת ~~מהם~~ איפה הם עומדים בענין הזה, יותר מאשר בשיחה
כללית באופן מפורט, כולל מקור הידיעות, מהן הידיעות שיש להם. זה היה סיכום
לא מצב.

אני מבין מה שאתה אומר, אבל לפי זה, לפי הערכתליך בבנצל:

על סמך אותם הקלפים שמניחים אותם על השולחן, לדוהיית מגיע למסקנות יותר מחמירות
מסתייג
או יותר פסימיות, אז כמובן היית ~~מבין~~ מההערכות שהם קובעים אותן?

מ. דיין: המסקנות שלי מהנייר הזה הובאו בישיבה ב-3 לחודש
אצל ראש הממשלה. לאהייתי רוצה עכשיו לעשות רקונסטרוקציה נוחה לעצמי. היתה ישו
על יסוד החומר הזה והבעתי את ~~ה~~ דעתי. אני רק רוצה לומר, אני אומר את זה
פעמים אחדות. אני רוצה לחזור ולומר את זה - הערכתי שהכוח שיש לנו בצפון ו
לאותם הדברים שיקרו, הוא כוח מספיק למלימה אם ועד שיתפתח משהו יותר מזה.
אני הייתי מרוכז במחשבה בצפון, ואף פעם לא היתה אצלי הפרדה בין ההערכה מה יקרה
לבין ההכנות מה צריך לעשות. ולכן מדי פעם תוגברו הכוחות עוד יותר ועוד יותר
והיתה אצלי קורלציה והיה תיאום בין הכוחות שיש שם לפי ההערכה, ולפי ההערכה
מה יכול לקרות. לא חשבתי על מלתמה כוולת של שתי החזיות. חשבתי על פעולה
בסוריה.

אולי עוד הערה בהזדמנות זו - כשאני אומר שחשבת
שיש כוחות מספיקים, האמת היא שאף פעם לא נכנסתי לבדיקה אם זה עוד חמשה טנקים
או פחות חמשה טנקים. אמנם יש לי יזמרות צבאיות, אבל עד נקודה מסוימת.
גם מפני שעשר שנים לא הייתי בצבא - בין 1957 לבין 1967. וגם מפני שאין
לי מטה. זה לא עניין של איש אחד. איש אחד לא יכול להתרשם. אבל מתוך התייעצות.
גם כשבא לעמדה כזו או למקום כזה, שואל מה יש וכמה יש. אבל בשביל לקבוע כמה
טנקים, כמה תותחים, כמה מוקשים, לא מה לעשות אלא איך לעשות - אולי יש אנשי
צבא שמסוגלים לעשות בעצמם. אינני מסוגל לזה. אינני שריונר, אינני תותחן
ואינני צנחן, ואני בלי מטה. לך הייתי צריך להכין תכנית להגנת רמת-הגולן
הייתי מקים מטה של אנשי צבא, שולח אותם לשטח ועושה צילומים, ומקים או לא מקים,
ועושה תכנית. ולא רק משום ששר הבטחון הוא פונקציה פוליטית, ולא רק מפני
שחמישה ימים בשבוע הוא עוסק בדברים שונים. אלא אינני, ולא הייתי איש צבא
במשך עשר שנים. לא הייתי בצבא בשנים 1957-1967. ואחב-כך לא הזרתי לצבא אלא
עסקתי בנושאי בטחון פוליטיים.

אחרי כן מ.

לפני כן - או

מ.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

הער: שר הבטחון מ. דיין

ושנית, אין לי משה. יש לי מזכירות ומזכיר צבאי. בזה

לא עושים תכניות ולא מונים כמה טנקים צריך.

נבנצל: אני מבין את זה היטב, גם לא חשבתי שתרומתו של שר

הבטחון צריכה להיות עוד 5 טנקים פה או שם. אבל אני

רואה בכל זאת הבדל בין גישה האומרת: אנחנו מוכנים למקרה של מלחמה, ואז אנחנו סומכים על הצבא הסדיר ואנחנו מסוגלים "טו קורפ(?) ויד איט", ובין גישה שאומרת:

המלחמה בכלל לא נראית באופק. אמנם תיאורטית אין הבדל בין שני מקרים אלה. כי

אם אומרים: מה שלא יהיה, אם תהיה מלחמה - "וי קן קורפ ויד איט", ובענין זה

הפסיכולוגיה משחקת תפקיד חשוב מאד. יש הבדל בין גישה זו ובין גישה שאומרת כל

הזמן: סבירות נמוכה למלחמה. כאן צל למשל אני מתאר לעצמי שפה יכול להיות מקום

לתרומתו של שר הבטחון, שאומר: ילדים, אל תסמכו יותר מדי על הערכות, תקחו בכל אופן

בחשבון גם אפשרות אחרת במצב הזה כמו שהוא, ותהיו דרוכים, תבדאקו עוד פעם ועוד

פעם את ההכנות לאותו מקרה. אני מתאר לי שיותר בתחום זה, או כפי שאמרתי בישיבה

הקודמת, גם במובן זה איפה הגבולות של הערכת קציני אמ"ן, קציני גבוה, אבל בכל זאת

לא מומחה כל כך גדול לפסיכולוגיה של מנהיגי מדינות, של ראשי מדינות, כמו שר.

מ. דיין: כן, אני מסכים להגדרה, ובאמת מה שעשיתי הוא שנתתי הוראות

החל ממאי להתכונן למלחמה. יכול להיות שאילו ראש אמ"ן,

בתפיסתו, אילו הוא היה שר הבטחון, לא היה נותן הוראות כאלה. אינני רוצה לומר שום

דבר בענין זה. אבל אני לא אמרתי, אגיע מיד לחומר הזה... אבל היות ואני מסכים

לנקודה זו, הערכת ביחס לסוריה היתה שהם עלולים להגיב על הפלת 13 המטוסים, ונתתי

הוראות להתכונן לזה. אחרת היינו עומדים שם עם מעט טנקים, בלי התגבורות וההכנות

האלה, גם הפסיכולוגיות וגם המעשיות. היה תיגבור שוטף כל הזמן, מתמיד. כלומר

במידה שהיה שוני - והיה שוני - בין תפיסתו של ראש אמ"ן לבין תפיסתי על מידת

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

הסבירות הכללית אם תתחדש המלחמה או לא - אז הדברים האלה לזו על ידי במתן הנחיות כלליות למטה להתכונן לאפשרות זו, להתכונן לא נפשית, אלא פיזית, כי היא עלולה לקרות וצריך להיות ערוכים לקראתה.

בשתיים או בשלוש נקודות לא היו חילוקי דעות. לא היו חילוקי דעות בכך שסוריה לא תצא למלחמה בלי מצרים. זה היה מקובל עלי. לא הערכתי שעומדת לפרוץ - עד יום הכיפורים בבוקר, עד הידיעה האחרונה של מוצאי ה-5 לחודש - לא הערכתי מבחינת המועד המדויק שעכשיו, תוך יום-יומיים, עומדת לקרות המלחמה הכוללת בחזית המצרית, נאמר, אם לשים את הדגש הזה. ולא היו חילוקי דעות ביני ובינם בהערכה שההכנות שהצבא עושה, בעיקר בחזית הסורית, הן מספקות, בלי שאכנס לפירוט האופרטיבי המדויק.

פה אני רוצה להדגיש: הראשון שעורר את הבעיה של המצב בחזית הסורית היה אלוף פיקוד צפון. אני אומר זאת לזכותו. עד ליום האחרון, עד אצא לדיננים האחרונים, לא שמעתי ממנו שהוא חושב שההכנות אינן מספיקות. עכשיו, לאחר מעשה, הוא מצטער על כך ואני מצטער על כך שהוא לא ביקש גיוס מילואים. הוא צודק. אבל על זה הוא מצטער עכשיו, על זה גם אני מצטער עכשיו. אבל הוא שהיה ער לכך, חושינו היו חדים לכך, הוא לא העיר במשהו שההכנות אינן מספיקות. להיפך, אם אינני טועה שחררו גדוד מילואים ממש ערב יום הכיפורים, יום-יומיים קודם, גדוד שהיה באימונים שם. ואינני זוכר אם היוזמה לכך באה מהפיקוד או מהמטה. אבל איש לא חשב לדמר לי - והייתי אחם במגע יום-יומי - אולי נעכב את שחרורו של הגדוד הזה, וזאת בהנחה כללית - ואני הייתי שותף לה - שההכנות מספיקות לאותה ראייה אפילו שלי, שהיתה ספציפית לרמת-הגולן, במסגרת תגובה להפלת 13 המטוסים.

צפצפאלא

בבנצל: אחת ההנחות לגבי הצפון היחה שסוריה לא תלך לבדה.

הנושא המרכזי אז היה הערכת התרגיל המצרי, לו אז

העריכו שזאת יכולה להיות הטעיה, או נקודת מוצא להתקפה, אז ממילא סוריה כבר

לא הייתה לבדה, ואז היינו לוקחים את המצב בצפון עוד יותר ברצינות.

מ. דיין: אינני רוצה לקפוץ קדימה. אבל ההערכה היחה או שבפיקוד

דרום יש לנו כוחות מספיקים למקרה של מלחמה. אני

פיתחתי את התיאוריה פעמים אחדות לפניכם, שיש שם תיגבור. לא רק כמות הטנקים

שהיחה כפולה, כי למעשה הכוח שתקף במצרים לא היה באופן יחסי כפול מזה שתקף

בסוריה. אבל הכוח ההגנתי מבחינת הטנקים בדרום היה כמעט כפול. אבל נוסף

לזה היחה תעלת סואץ. זה לא דבר של מה בכך. 300 טנקים, פלוס תעלת סואץ, חוץ

מאשר שאלה של מה יקרה לישובים או הסכנה למרכז הארץ, היחה פחותה במקרה של הצלחה

חלקית בדרום לעומת מקרה של הצלחה חלקית בצפון. אבל ברור שהחזית העיקרית

היא הדרומית. אבל שם היה גם כוח כפול של שריון, גם תעלת סואץ. והתיגבור הזה

נעשה במאי, במאי השאלה לא היחה סוריה. במאי השאלה היחה מצרים. וכל ההודעות

היו על מצרים, והכניסה הרצינית לתיגבור כוחות למקרה של מלחמה

בדרום החל ממאי; ולא פסקה עד לתאריכים האלה.

ידין: אני רוצה לשאול בהקשר זה. אינני יודע בכלל באיזה רגע

אנחנו נמצאים, אם בשבת ב-11.00 בבוקר או בשעה אחרת.

אבל בגלל המסמך הזה חזרנו קצת לבעיה. ואני רוצה לשאול: אתה אומר שההערכה היחה -

אינני יודע כרגע מתי, נניח עד שבת - שהכוח שיש לנו בפיקוד דרום מספיק לנו בשביל

התעלה, 300 טנקים, והראיה שזה היה מבוסס על ההערכה שהיחה במאי, זה לא שונה,

ואז ההערכה היחה שזאת יכולה להיות מלחמה עם המצרים.

אחרי כן רשמה ט.קט

פה מתעוררת בעיה רצינית מאד. היה לנו אתמול
דיון די ארוך עם הרמטכ"ל בענין זה. מסתבר כן,
שהרמטכ"ל אמר שאף פעם לא חשב שצבא סדיר בלבד, כלומר 300 טנקים וכיוצא בזה,
יכול לבלום את האוייב המצרי. הדבר היה מבוסס על כך שתגוייס עוד אוגדה ועוד
אוגדה של מילואים לבלימה. אלא מה, הוא אומר, ההנחה השניה היתה, שתהיה לנו
חמיד התראה של 24 שעות, מינימום. הוא רצה יותר. ואז הכוח הסדיר, כמו שהוא הסביר
אתמול, זה כדי למנוע קטסטרופה. כך הוא אמר. זה לא פתרון בפירוש, אלא כדי
למנוע קטסטרופה.

באשר הוצג הענין ביום ששי אצל ראש הממשלה או
מה שהיה מהממשלה, שם אינני מוצא דיבור על כך שהכוח הסדיר הוא רק כדי למנוע
קטסטרופה, אלא מדובר שזה הכל. כל הצבא הסדיר ערוך, נקבל עוד אינדיקציות
אם נחליט לגייס מילואים. השאלה שאני מציג לך עכשיו היא זו: למה זה טוב לפי
דעתך המצב הזה של יום ששי בכוננות של הצבא הסדיר? אם זה לא תהיה מלחמה - בשביל
מה לעשות את כל המהומה הזאת, לחזק את הכוחות וכיוצא בזה. אם כן תהיה מלחמה בלי
הפתעה, זה לא מספיק. בסופו של דבר השאלה היא זו: האם ביום ששי חשב משהו,
אני מדבר כרגע עליך כשר בטחון, שיכולה להיות סיטואציה שאנחנו ניתפש בלי
התראה, ואז/ השאלה היא, הכוח הזה של 300 טנקים, פלוס כל מה שאמרת, למה הוא
טוב?

מה שאומר על מחשבותי ביום ששי, זו רקונסטרוציה

מ.דיין:

תיאורטית, רק רקונסטרוקציה תאורטית. זו לא עובדה.

אבל ההרגשה שחייתי בא ממאי ועד כולל יום ששי היתה: אמנם כמעט ודאי שנקבל
התראה מוקדמת, אבל יש לנו כוחות מספיקים. אם לקרוא לכך קטסטרופה, למנוע

עדות מ. דיין

קטסטרופה, או לקרוא לזה בלימה, עד שיבוא כוח נוסף - זו שאלה של הגדרה. איש לא חשב, אני לא חשבתי, שב-300 טנקים אלה נעמוד במלחמה נגד מצרים. אבל השאלה המעשית היתה כאשר במשך תקופה ארוכה מאד היתה אפשרות שהם יתחילו במלחמה בכל פעם ללא התראה מוקדמת. לו היו מתחילים את המלחמה בפיקוד צפון 24 שעות קודם לכן, כל השאלות של יציאת הרוסים או אי-יציאתם, בכלל לא היו קיימות ולא יכלו לבוא לידיעתנו. הטרגדיה האופרטיבית שלנו היא שבמרחק בין דמשק ורמת הגולן ובין קהיר לחעת סואץ, אפשר להזיז כוחות, כולל סא"ם 6 הניידים בטווח לילה ולא נבחיץ בזה.

זו היתה ההרגשה הכללית ואני מניח שזו ההרגשה הכללית שלי שהיתהבאותו יום ששי. אינני חולק על הגדרות שהרמטכ"ל מגדיר עכשיו. אבל הבאתי את דברו בדיוק. זה היה למעשה הדיון היסודי שהיה לקראת מאי עם ראש הממשלה. "אנחנו די בוטחים בעצמנו מבחינת היכולת לבלום". אני מצטט מפרוטוקול מה-9 במאי 1973. המדובר כאשר חכנית "כחול-לבן" מוצגת בפני הממשלה ובפני: "אנחנו די בוטחים בעצמנו מבחינת יכולת לבלום את המכה הראשונה". עד כדי כך, שאיננו מגייסים מילואים. איננו צריכים בחזית הזאת גיוס מילואים. אני מצטט מדף 14.

ובעמוד 15: * בחזית הזאת לא יהיה הבדל חוץ מאשר קצת בתוחמים. פה אנחנו מרגישים שלא צריך לגייס מילואים, זה יספיק אפוא לבלימה, זה פלוס היל האויר יבלום". הוא אמר זאת פעמיים בהצגת אותו דבר.

באיזו חזית?

היו"ר אגרנט:

מ. דיין: בדרום. פה נאמר: "העובדה שיחסי הכוחות היבשתיים הם כפי שהראיתי, והעובדה שאנחנו מעיזים לא לגייס מילואים מוקדמים, נובעת מזה שאנחנו מאמינים שכיכולתו של חיל האויר לעצור בלימה אם תהיה מתקפה באחת משתי החזיתות".

בהקשר לתכנית "כחול-לבן" הרמטכ"ל מספיר שפה יש כמות של כוחות סדירים, לא כדי לעשות את כל המלחמה, אלא שפה אנחנו מרגישים שלא צריך לגייס מילואים. זה מספיק לבלימה. זה מספיק לבלימה - זה פלוס חיל האויר שיבלום.

לזה שזו היתה הרגשה הכללית, הבאתי סימוכין לאחר מעשה גם של רב-אלוף ברלב וגם של אלוף שרון כאלוף פיקוד דרום. אינני יכול לומר שביום הששי של ה-5 לחדש היתה לי הרגשה אחרת ביחס לפיקוד דרום. בהרגשה זו חייתי ממאי ואני חי אתה עם שני רמטכ"לים ואלופי פיקוד, וביקורים לאין ספור, שקו המעוזים, התעוזים, תעלת סואץ, חיל האויר, 300 טנקים, אם תהיה צליחה - קודם כל ההנחה היתה שנדע מראש, אבל אם לא נדע מראש - זה יספיק לבלימה. כי שם, עד שמביאים מילואים, זה לוקח זמן. אם לא נדע מראש, במאי נאמר שצריך לתגבר, ואחרי מאי תוגבר בפועל הכוח הסדיר שיוכל לבלום.

חיל האויר מופיע בתור מוטיב חוזר וחלך.

ידין:

כמובן שרור שבמקרה של התראה, אם חיל האויר לא יוכל לטפל קודם בטיילים, ברור שבלב ראשון של הבלימה עדיין בלי המילואים, הוא לא יוכל לסייע באופן אפקטיבי לכוחות היבשה. ההנחה שאחה אומר לוקחת בחשבון שמדברים על חיל אויר, שבשעות הראשונות איך שיהיה, אם תהיה סיטואציה כזאת, כוח השיריון למעשה יצטרך לבלום בעצמו, עד שחיל האויר יעשה משהו נגד הטיליין ויוכל לסייע לכוחות השיריון, כן או לא?

בהחלט לא. חיל האויר בליח-גרירה יכול לפעול

מ. דיין:

גם כשכל מערך הטיליין קיים, אם יש צורך לעשות

זאת בבלימה. הוא משלם מחיר בעד זה. שמעתי ממפקד חיל האויר שהתשלום בעד

פעולה כזאת, כשכל הטיליין על מקומם, הוא 2% מהאבידות שלו.

מחי אמר זאת?

דיין:

עכשיו. ובפועל בחעלה, על יד הגשרים, היה

מ. דיין:

הדבר הבולט ביותר, לא בשעות הלילה. אחד

הדברים הבולטים ביותר והנוחים ביותר יחסית לחיל אויר לפעול נגדם זה משרם

שהשטח מאוחר לגמרי, הגשרים על פני החעלה.

(אחרי כן רשמה רב)

מ. דיין:
 הבלימה שם, שלא כבלימה בצפון, יכולה לפי הערכתי להעזר, לא להעשות, להעזר במידה רבה ע"י חיל-האוויר, גם אם הוא קודם לא טיפל בטילים, אבל כמובן יש אז חשש לאבידות. אחד היחידות במקרה כזה, שהשייטים יצנחו בשטח שלצד. כאשר מדובר על תקיפה של מטרה, כאשר איתנו מחזיקים בכל המעוזים,

לא הייתי אומר, שזו תכנית סבירה לשלוח את חיל-האוויר לתקוף לפגז. שטופל בסוללות הקרב, אבל לומר - שחיל-האוויר אם מתחילה פלישה יבתי, אינו יכול לטפל בשלב הבלימה, לעזור, אם זה השמדת הגשרים או אפילו כוחות שמתרכזים לקראת ההעברו הגשרים. כמובן, הוא משלם את המחיר, אבל לא הייתי אומר שהוא אינו יכול להשתתף בזה לפני שהמיד את הסוללות. אני הייתי אומר, שכל תכנית אופרטיבית רצויה שמתחילה לטפל קודם כל בסוללות, אחר כך בהשמדת חיל-האוויר, או הסורי או המצרי, ורק אחר כך סידע לכוחות הקרקע. אבל אם; ואינני רוצה להשתמש במילה קסטרופה, אבל במקרה חירום, כאשר מתחילה פלישה רבתי, וחיל-האוויר לא טיפל בסוללות, האם יש סיבה שהוא לא ישתתף מיד בבלימה? - אני אומר - אין סיבה כזו. הוא יכול להשתתף בבלימה.

לגדוני:
 זה מה שקרה. הוא ניסה להשתתף בבלימה. אני מניח, שאיך בדעתך לומר - שמה שקרה לבסוף, שזה היה בהחלט לעקרונות תכנונים טובים, פה קרה, שצה"ל נתפס בהפתעה וכחוצאה מזה הוצא משיווי-המשקל שלו. זה מוסכם. אז מה קרה פה?

י. ידין:
 לחיל-האוויר אתה מתכוון?
לגדוני:
 לא. מדובריך יוצא, שמה קרה, ראינו מראש, או כך זה היה צריך להיות, ואני יודע - צהשאלה הזאת היא רק לשם שאלה

פרובוקטיבית.

מ. דיין:
 בהחלט פרובוקטיבית. אני קודם עניתי לשאלתו של ידין:

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

מ. דיין: האם זו מוסכמת ברזל שחיל האויר אינו יכול להשתתף

בבלימה לפני שהוציא את הטילים מכלל פעולה?

אמרתי - בתכנון הטוב, הנכון, קודם צריך לספל בטיילים ולהשמיד את חיל האויר של האויב. במקרה חירום, בין שהמצב משתבש בגלל סיבה א', ב' או ג', במקרה חירום לא מקובל עלי שחיל האויר לא יכול להושיט עזרה. המורת אבידות יותר כבדים, פחות כבדים. ואחד הדברים שמקלים על האבידות, שהטייס צונה בשטחים שלנו. באופן יסודי, 300 הטנקים היו צריכים לספל בזה. ה-300 טנקים, הם צריכים למנוע ולספל בכוחות שצולחים ובאלה שמקימים את הגשרים.

יכול להיות שטעינו, יכול להיות שאני טעיתי וראינו בתעלת-סואץ מכשולא עיקרי שמקל על הכוחות מהצד השני לספל בצולחים.

לנדוי: זאת אתה רואה במקור, ש-300 הטנקים לא היו פרוסים

לפי התכנית?

מ. דיין: זאת אינני אומר, משום שאני טרם בדקתי את השאלה לאחר

מעשה, מה קרה עם הטנקים שהגיעו או לא הגיעו לתעלה.

אני יודע שיש שאלה כזו, ויש חילוקים-דעות: איפה היו, מתי היו? לי עדיין אין מסקנה בעניין זה.

י. ידין: בעקבות השאלה האחרונה, ועל זה לא יכול להיות ויכוח.

דבר אחד ראינו אלא אם כן תוכיח לנו ההיפך ביחס אליך -

שגם בפגישות של ראש המטה הכללי עם אלופי הפיקוד, או קודם הפגישות של ראש המטה הכללי אתך, אחר כך עם האלופים, אחר כך עם קדם רמטכ"ל, קד"ם שר הבטחון, ההנחה יצאה בצותו בקר ששעת השיין של האויב זה 18.00. ולא נתנה הוראה, אני כרגע מדבר על ההגים הצבאיים, לכל, שהידיעה אומרת על שעת שיין 18.00, אנתנו מבחינת המערך הסדיר צריכים להיות מוכנים מיד.

למה אני אומר לך את הדבר הזה, כי אני רוצה לשמוע בנקודה הזו אספקט אחד -

4825

ר.ב.א.

- 33 -

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

י. ידין:

לגז יש ידיעות גלויות מאלוף אפיקוד דרום, שבאמת הוא נחן הוראה אין לערוך את הכוחות לקראת 17.00, ומפקד האוגדה אמר - לא לקראת 16.00, והוא קבל את זה. בדיעבד קרה, אם נקבל את האפשרות הזו שהמלחמה התחילה בשעה 2, כאשר הכוחות לא נערכו לפי שעה 16.00 או 17.00. אני כרגע שואל אותך לכן, האם מישהו אמר: רבותי 18.00, או לפנות ערב, או מה? זו הידיעה, אנחנו צריכים מבחינת הכוח הסדיר להיות מוכנים עכשיו?

אני רואה כזה את מקור הרע, ההגדרה, של מה שקרה

בשעה 2. אפילו האויב היה תוקף בשעה באמת ב-6.00.

אני רוצה להשאיר לעצמי רזרבה לעבור על החומר.

מ. דיין:

השאלה הזו באה אלי בהפתעה, אני רוצה להשיב עליה, אין לי זכרון דוקומנטרי של כל מה שהיה בכל רגע, אני אעבור על החומר ואם יתברר שתשובתי לא נכונה, אומר, שטעיתי.

עד כמה שאני יכול לומר עכשיו, לא עלתה בדעתי ההבחנה

וההצמדה של שעה 6, או 5. כל הדבר הזה אינני זוכר, אלא אסכן יתברר מהפרוטוקולים שהיה דבר כזה - שהובא לידיעתי ראיון צאת האומר - היוח ולנו ידוע על שעה 6.00, ולידיעה הזו הייתי מודע, לכן, לא נקרב את הכוחות או הטנקים עד לאותה שעה 6.00, או לפני זה. זה שהשעה 6 הייתה מקובלת, ידוע. אבל שיש מכן מסקנה - שאותם 300 טנקים שנמצאים ממאי שם, או 180 טנקים שנמצאים בצפון, שהם צריכים לא להתקרב

לעמדת ההערכות שלהם עד לשעה האחרונה, על זה אני כרגע משיב בשלילה מוחלטת, שזו הייתה תפיסה שלי או הנחה שלי. אלא אם כן יאמרו לי - אתה ארוני שר הבטחון זה מה שאמרת, אני לקראת כל ישיבה עובר על חומר, אינני זוכר כל פסקה כזו

שנאמרה.

4826

ר.ב.א.

-40-34-

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"נ (בקר)

הער: משה דיין:

אחן לך דוגמא אחת שאמרת כן, אני לא בודקתי את זה, אבל
י. יודין:
כפי שנמסר לנו - בשעה 11 כאשר נמסר על הערכות הכוחות,
קדם שר הבטחון אמר - המצב בא בדרום - שחטיבה אחת נמצאת מלפנים ושתי חטיבות
נמצאות מאחור.

המשך דבריו רשמה א.ב.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בקר

העד: שר הבטחון מ.דיין

אג

אם כי אני מחכה לדיווח מאלוף הפיקוד, מה הוא

מתכוונן לעשות, לקראת הצהריים.

אני רוצה לקרוא שני קטעים מ"קדם שר הבטחון"

האם תוכל להגיש לנו את הקדם הזה?

יו"ר אגרנט:

בפעם הקודמת התחלנו ממנו ואני חושב שהוא ברשותכם.

מ.דיין:

זה התנהל בשעה 11.00.

מוגש לנו קדם שר הבטחון - מוצג מס.275.

יו"ר אגרנט:

זה סטנוגרמה או תמצית?

דיין:

זה סטנוגרמה.

מ.דיין:

מה שאני רואה ברפרוף, זה ביהס לאוירה, שהרמטכל
אומר: "אנחנו נהיה באויר". אני שואל אותו באיזה שעה, ובאשר לפיטרול באויר אני
שואל אם הסיבה היחידה של הפיטרול היא להתריע, כי אז זה לא נתוץ (זה בעמוד מס.2
של הפרוטוקול) אפוא, ואני ממשיך: "אבל, אם טוב לכם להיות באויר, אז תהיו באויר",
כי אמרנו לשגריר האמריקאי שיודיעו למצרים ולסוריה שאנחנו יודעים שהם הולכים
לתקוף ואנחנו מוכנים, ואם עד שעה חמש הם ישנו את דעהם, אנחנו נשנה את התכנונים
האופרטיביים. אשר לאויר - תהיו אם אתם רוצים. הרמטכל משיב: "אנחנו נהיה באויר".

זה, גם נאמר לשר המשפטים בישיבת הממשלה ביום כיפורים,

כאשר הוא שואל: "מה יהיה אם הם יקדימו"? נדמה לי שהרמטכל אומר לו: "חיל אויר יהיה

באויר משעה 11.00-12.00."

אג

עכשו, לשאלת השריון: קדם אני שואל: "אט ניקח את התעלה - מה הם מתכוונים לעשות, האם ארטילריה ומטוסים...?" וראש אמ"ן מתאר: "בתעלה יעשו דברים כאלה... יקדמו ציוד גישור... ינסו ליצור רושם של גישור עם 5 גשרים, אך ינסו לעבור רק על 3 גשרים, במקביל לזה הליקופטרים... לגבי שרם-א-שייך אנחנו יודעים שהם הולכים להרוס את הנפט... ואני שואל: "האם באותו זמן אנחנו מקדמים סנקים לתעלה או שאנחנו מחכים עד שיקומו הגשרים?"

אני רוצה להעיר השומח-לבכם בענין הגשרים. היתה

דעה שהם ינסו להטעות אותנו איפה תהיה הצליחה האמתית. הם יקימו יותר גשרים מאשר מספר הכוח שיצטרכו לחצות, ואז השאלה היתה האם בכל מקום שהמעוזים מדווחים שמקימים גשרים - כבר מעבירים לשט כחות, או אלה אולי הגשרים הפיקטיביים ואין צורך בכחות כדי לרכז את הכחות רק במקום הנכון שתהיה הצליחה.

ואז, אנשואל: "האם באותו זמן אנחנו מקדמים

סנקים לתעלה או מחכים עד שיהיו הגשרים?" משיב הרמטכל: "יהיו לנו בתעלה שלוש חטיבות, חטיבה אחת פרושה לכל אורך התעלה, כשבכל מקום יהיו קצת סנקים לענות לכל אפשרות. שתי חטיבות יהיו מרוכזות ומוכנות להחלטת המפקד לשלוח סנקים".

אחר כך, אני שואל: "מה חיל אויר יוכל לעשות בלילה?"

ובכך, פה לא מוזכר לא שעה שש ולא שעה חמש ולא שעת

אפס. אני אעבור על כל החומר, ואם יש בידכם חומר שהוא איננו בידי ואני נזכר שם, אני מבקש להראות לי.

4829
~~1-27~~
אג

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פ"ו - בקר
הער: שר הבטחון מ. דיין

זה כל מה שהוא אומר על השריון?

י. דיין :

זהו כל מה שהוא אומר על השריון. לא מוזכר
ענין של שעה - אלא אם כל ירוענן זכרוני - לא

מ. דיין :

מוזכר ענין של שעה ולא ענין של מקום.

פה מדובר על מקום.

י. דיין :

כן, אבל גאוגרפית לא מוזכר.

מ. דיין :

ברור. זה, לא.

י. דיין :

כשאני שומע ומכיר את סיני ואני מבין שחסיבה אחת

מ. דיין :

מפוזרת בין המעוזים לאורך הכביש, לצד זה של

הסוללה, לכל מקרה אם מנסים לכבוש מעוזים, ושתי חטיבות יותר בעומק אשר תגענה

אם תהיה פריצה, אם הן מרוכזות בכביש החתם או במקום אחר,

אם אז האמת אצפצפאלצה, האם היית מודע ונכנסת

י. דיין :

לפרטים של התכנון של 300 הטנקים למקרה צליחה?

למה אני שואל? כי זאת אחת הבעיות שאחנו מנסים לפצח הרבה זמן בקשר לכל הטענות האלו

היתה חכנית "קלע" בדרום שהיא חלק מ"סלע" של חדש

מאי. אבל, במדה והיא נוגעת לאוגדה 252 והיא נקראת "שבך יוניס" ואומרת שבשיטת

עריכה לבלימה - שתי חטיבות קדימה ורק אחת אחורה למכות נגדיות.

4830

- 44 - 50 -

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פ"ו - בקר
העד: שר הבטחון מ.דיין

אג

אלוף הפיקוד אומר לנו במפורש - וגם הרמטכל אומר
כך - אבל אלוף הפיקוד אומר שההוראה שהוא נתן זה אמנם אשצה עד שעה חמש, לבצע את
"שבך יונים", שפרושו - וזה כתוב בתכניות ובמפות ובפקודות מבצע - שפרושו שתי
חטיבות מרוכזות קדימה ורק אחת מאחור.

אחרי א.ו.

4831

לפני כן אג.
או.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פו - בוקר

העו: שר הבטחון מ. דיין

מ. דיין:

עם כל הכבוד לצב. הצבאי של שר הבטחון, כלומר,
שבשבת בבוקר כשהרמטכ"ל אמר לקחטיבה אחת מפורזת

ושתיים מאחור, שקמה בדמיוני התמונה באיזה מרחק הם מרוכזות ?

מ. דיין:

זה לא ענין של מרחק, אלא של שליטת עריכה.

מ. דיין:

אמר את זה פה המפקד. כרגע אני רוצה לדבר

כמו בן-אדם.

מ. דיין:

מה זה בן-אדם?

מ. דיין:

בן-אדם זה מפקד שמפקד על התעלה ומודיעים לו

שהולכת להיות מלחמה. והשאלה באותו רקע אם לקדם

אותם או לא. ואם זה המפקד שאחראי לזה, הוא יכול להיות בכל דרג בפיקוד -

אבל משהו שאומר מתי אני מתחיל לירות בהם, מתי אני מתחיל להרוס את הגשרים

לפי התכניות. כשהרמטכ"ל אמר מוכן לפי החלטת המפקד לשלוח שתי חטיבות קדימה,

אז נחה דעתי. יש שם מפקד. חטיבה אחת הוא כבר פיזר קדימה, יש לו עוד שתי

חטיבות והוא צריך לשלוח אפילו את שתיהן יחד אם הוא עומד במקום מסויים

ששם הפריצה, אז הוא שולח. בשביל זה המפקד שם. "פור גוד סינק" בשביל מה יש

מפקד?

מ. דיין:

רציתי רק לדעת, ואם אתה אומר לי שלא, אני לא דן

אותך כרגע לכף חובה או זכות, אני מקבל את השערה

האם אתה, אצלנו זה נספח כרגע למין פוקוס למחקר, אני לא יודע אם משהו היה

עושה את זה אז - האם אתה באמת משבת, כשר הבטחון, או כבן-אדם כפי שאהה אומר,

בכלל נכנסת לבעיות האלה אם התכנית של הגנת ההעלה עם 300 הטנקים זה שניים קדימה

ואחד אחורה אולי אחד קדימה ושניים אחורה?

מ. דיין:

שום דבר. שאלתי אם יש שלוש מאות טנקים, אמר לי כ

איפה? אמר לי - אחת כבר פיזרתי ושתיים המפקד

עם שתי חטיבות מרוכזות. והוא יחליט לשלוח אותן אם ימצא לנכון. אז אם הוא יחל

4832

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פו / בוקר
העד: שר הבטחון מ. דיין

או.

לשלוח לצפון או לדרום, - לדרום היחה תכנית מוגדרת ואני לא ידעתי אותה,
אלי חצי שנה קודם. אבל אני גם לא הושב שלה רלבנטי.

לנדוי:
אני בכל תבואד חושב שזה כן רלבנטי. מפני שבמקרה של
התבה כללית אז הקו הקדמי נשאר ~~הוא~~ חלש מאוד.
אם מלכתחילה הכוונה איננה להכות אותם על קו המים, אלא לתת להם להכנס, א אני מבי
את הדיספוזיציה הזאת. אבל אם הכוונה היא להדוף אותם על קו המים אז פה נוצרת
חולשה מסוכנת.

מ. דיין:
כשאני אומר רלבנטי, אינני חושב שרלבנטי מה
נאמר בתכנית סלע או בתכנית שובך יונים שהיא תכנית
סכמטית, לעומת המציאות שמתרחשת כשמתחילה המלחמה. אינני חושב, ואני רוצה
לשים את עצמי בנעליו של אותו המפקד, לא חשוב באיזה דרג, שהוא "ה"מפקד,
שבסמכותו וחובתו להפעיל את ~~הוא~~ שלוש החטיבות ולטפל בענין זה. ויש לי תכנית
כזו או אחרת, שבדרך כלל מקצה את הכוחות. כשמתחילה המלחמה, אני צריך לדעת
מה קורה. ונניח שלפי התכנית הראשונה הסכמטית, ששתי חטיבות קדימה ואחת אחורה
או תכנית ב' האומרת את ההפך, ובינתיים הן עומדות איפה שאומדות לפני המלחמה.
וכשמתחיל הדבר הזה, אני מתחיל לטפל בדבר הזה. לפי דעתי, אני לא הייתי המפקד שם,
יכול להיות שאחרים נוהגים אחרת - מוציאים את התיק ואומרים פה צריכה להיות חטיבת
זו,

לנדוי:
לא זו השאלה. נשכה לרגע את התכניות. אבל המצב כפי
ה שהיה ביום שבת. ידוע שנפתחת מלחמה כוללת,
והרמטכ"ל אומר למקרה זה יש לי חטיבה אחת קדימה מפני שאת השתיים האחרות אני שומר,
מפני שאני עוד לא יודע איפה יהיה המאמץ העיקרי. אז השיקול הנגדי, אני בודאי
אני איש צבא, נדמה לי היה צריך להיות - עד שאתה תגלה את זה, במקרה של תקפה לכל
אורך התעלה, אתם במצב של חולשה מסוכנת.

מ. דיין:
אינני יודע. אני רוצה לומר, אני יודע עכשיו שהיחה
בעיה למה קודמו, לא קודמו הטנקים.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פו - בזקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

שמעתי שהיתה בבעיה כזו.

ידין:

אבל לפי מה שמה נמסר על ידי הרמטכ"ל
לא

הבעיה המקיימת, הבעיה שאנחנו חוקרים אותה.

מ. דיין:

במידה שאינני טועה במה שחשבתי כשקיבלתי את התשובה

הזו זה שלוש החטיבות נמצאות כבר בטוח

אופרטיבי שנכנסו לענין, אהת כבר בפנים ושתיים מגיעות. לא באיזו טוח

שעוללים לאחר את הזמן הנאות, ושהחלטה היא בידי המפקד שהוא צריך להחליט.

הוא בודאי ישב בפקדה אם משקפת, ויושב בקו ורואה ושומע ומקבל דיווחים

אם להפעיל פה ושם.

לסקוב:

יש לי נקודה, שבתוך הנושא הזה, הייתי רוצה לדעת

אם הנושא בכלל הובא או היה עליו דיון -

התפיסה כפי שהוצגה כאן אממה שהכוח הסדיר יבלום פלוס הגנה ניידת. כוח סדיר

בולם פלוס הגנה ניידת פירושו של דבר פריצה לצד שני. כי אם להסכים שיחדרו

לשטח שלנו אז זה לא תפיסה של בלימה אלא תפיסה של הכלה אז צריך מאחור להקים

מארבים ולקלוט אותם וכו'. האם כל מה שנקרא "שטח ההגנה", ששם צריך

להרוג אותם, - בצפון זה תעלת הנ"ס, המעוזים והחגורה של המיקוש - איך זה נעשה שם

האם כל ענין התעלה בצד זה של הגדה, בצד זה של הגדה, המעוזים ומה שיש

והכביש הקומי - איך יהרגו אותם שם, האם זה הובא לדיון? האם נבחנו, האם הוגש

הערכת מצב שאממה - אנו אמח ביחסי כוחות שלפי התכנית הסדירה ולפי התכנית

המצרית יכולים לבלום אותם ולכן אנחנו נעבור לצד השני - "צפונה" ו"בן-חיל"

וכו', או בגלל הצרות של המכשול או בגלל שחצלת סואץ לא הייתה מכוסה באש,

היה ברור שמול כמות הטנקים שאנחנו מציגים בפריסה במקרה כזה שהם יחדרו,

ואז שישט ההריגה צריכה להיות שיטה אחרת. האם דבר כזה הובא בכחול לבן

או אחרי כחול-לבן, להכנס לענין הזה?

מ. דיין: לא. אני לא תושב שאני אי פעם השתתפתי בדיון

מדוקדק כזה. היה אלוף פיקוד, הייתי מבקר אותו

ושואל. את המכנית כולה ידעתי, את כמות הכוחות ידעתי. אם הוא עשה תרגיל או
תדל"גים או יותר מזה מה קורה במקום זה וזה, בפי כן וכך טנקים ומהן התוצאות.

אני יודע שבפנ"ם היו תרגילים - "עזט ברזל" בענין זה, אתה מכיר את התרגיל?
כשהייתי בא והיה אריק, או חיים בר-לב או כל מפקד, והיה אומר אנחנו מתרגלים.
אז אני, בחשובה לשאלתך, אף פעם לא נכנסתי, לא הייתי שותף לבחינה תיאורטית,
מבחינה תרגילית, שבשטח ההריגה יהיה כך וכך. לקונצפציה הכללית של מעבר
לצד השני של התעלה, אינני חושב שמישהו חשב שזה יהיה לפני שנקבל כוחות
נוספים של עשרים-שלושים אלף. לכן כל הטיפול כולל שטחי ההריגה היו צריכים
להיות בצד הזה. אני לא הייתי שותף לתרגיל כזה או אחר.

ידין: אתה רק אמרתי פעם, אם כי זה לא אולי במישרין

ש ייך לענין, זה באחד הדיונים, אני לא זוכר מתי,

אמרת להם - צריך לראות את המוצבים, לא את השריון, כישובים למעשה.

מ. דיין: מתי זה היה?

יש כבר כזה. אני כרגע לא זוכר איפה. זה באחד

הדיונים המוקדמים במאי. אבל זה לא שייך כרגע

לשאלה. השאלה שאנו כרגע רוצים לדעת, אני קיבלתי את החשובה שלך,
שאתה היית מודע שלוש חטיבות שריון יש בדרום ובשביל פעולות התקפה גדולות
כגון צליחה, ממילא יש צורך לגייס מילואים. זה לא שייך לענין. איך בדיוק
שלוש החטיבות האלה ערוכות - אחת קדימה, שתיים קדימה, זה היו תרגולים של המטכ"ל
שסמכת בענין זה על הרמטכ"ל ואלופי הפיקודים. האם זה נכון?

מ. דיין: עוד יותר מזה. אני רוצה לומר - לו במקום החשובה

הזו הרמטכ"ל היה אומר לי - יש לי שתיים קדימה

ואחת מאחור, הייתי שומע וממשיך הלאה. לא הייתי מערער על זה. הוא אמר אחת

מפוזרת בין המעוזים ושתיים מרוכזות.

4835

א.ד.

- 60 - 55 -

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פו - בוקר
העד: שר הבטחון מ. דיין

נניח שהיה אומר לי יש לי שתיים מפורדות בין המעוזים ואחת מרוכזת מאחור.
הייתי אומר לו, טוב, מה הלאה. לא היה עולה בדעתי להכנס לשאלה לבין שלוש
חטיבות באותו שלב, קבע, קבע. כך כך מה זה הוא? זה מפקד החזית, מפקד הקו,
ועליו קצין אג"ם של הפיקוד, ואלוף הפיקוד, וקצין אב"ם של המטה הכללי, 5הרמטכ"ל,
אז יבוא שר הבטחון שלפני עשר שנים היה גבור סיני ויאמר ל.

אחרי כך מי.

מ.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

ידין: דבר אחד ברור לי בכל אופן מהתשובה הזאת של ראש המטה הכללי, זה תחילת השאלה שהיחה לי, שפה, בחשובה הזאת לשאלה שלך, אם אנחנו מקדמים טנקים או לא מקדמים טנקים - לא מדובר על-ידי הרמטכ"ל שיש איזו בעיה אם לקדם טנקים או לא לקדם טנקים, חוץ משיקולים טקטיים. זה ברור.

מ. דיין: לא לוח זמנים ולא טווחים, שום דבר. זה היתה אחת משתיים-עשרה שאלות שדילגתי מאחת לשניה: מה עם חיל האויר, מה עם שארם-אל-שיין. זה לא היה קד"ם שר הבטחון.

ובנצל: וגם לא שאלה של התדרדרות המצב? זה הלא כבר כן בתחום שר הבטחון גם לא היחה שאלה שאתה אמרת שאם מטוסים יעברו את הגבול, זה לא, לא לפני שיהיה משהו; אבל שטנקים יזוזו בתוך השטח המוחזק על ידינו - לא התעורר שזאת יכולה להיות התדרדרות?

מ. דיין: שום פגם, והרמטכ"ל אמר שכבר חטיבה אחת הוא קידם כבר בין המעוזים. לא עלה בדעתי שיש בזה איזה שהוא פגם. כבר גייסנו את כל הצבא, שלחנו את כולנו, כבר קיבלנו הודעה שהולכת להיות מלחמה, כבר שעה 12.00 או 11.00 בצהריים, אז הרי הוא אמר לי: חטיבה אחת פרוסה לכל אורך התעלה, כשבכל מקום יהיו קצת טנקים לענות לכל אפשרות. זה כבר עשוי, ולא היה עולה בדעתי שזה לא עשוי.

לנדוי: וזה באמת לא היה עשוי.

מ. דיין: אינני יודע יותר ממה שנאמר לי.

לנדוי: הם היו במרחק-מה מן התעלה, אבל לא בין המעוזים.

ידין: בצפון, בסנפירים, אבל בדרום...

מ. דיין: בדרום כשנאמר לכל אורך התעלה, כשבכל מקום יהיו קצת טנקים -

אז אני גם כן אינני חושב שעשינו... בתוך המעוזים היו

מ.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

במקומות מסויימים טנקים. אבל זה צריך להיות במרחק של ממש המש דקות או שלוש דקות, מאחורי הסוללה העורפית, חוץ משטח הביצות.

היו"ר אגרנט: אבל אפילו בשבת בבוקר אתם עדיין קיויתם שאולי האזהרה ששלחנו לארצות-הברית, או ההודעה ששלחנו לארצות-הברית, שהיה בה גם משום התראה, זה עלול עוד לעצור את המלחמה, לעצור את המצרים והסורים מלפתוח באש ולהיכנס למלחמה טוטלית. האם לא חשבתם אז שבכל זאת יש לכלכל את ההכנות הצבאיות, את ההיערכות הצבאית, לקראת המלחמה, בצורה כזאת שזה לא יביא למה שקראו התדרדרות? אפילו בשבת בבוקר. כי כזאת הייתה כנראה התחושה של המפקדים במקום, על כל פנים בדרום, של אלברט למשל.

מ. דיין: עם כל הזהירות של חשובה א עכשיו - אני חושב שלהיפך... .

היו"ר אגרנט: גם אלוף פיקוד הדרום, גונן, גם כן אמר שהוא שמע את זה, אינני יודע ממי הוא שמע את זה. אז אנחנו משתדלים לדעת מאיין זה בא.

אם יש שנים ש... .

ידיין: הרמטכ"ל אומר שלא, שר הבטחון אומר שלא, הסטינוגרמה לא מדברת

על זה... .

מ. דיין: בכלל לא ראיתי אותו, איפה יכולתי להגיד לו?

אני יכול לדמר... .

ידיין: יכול להיות עוד מישהו, אבל אני לא רוצה לדבר על זה עכשיו.

היו"ר אגרנט: ב-5 לאוקטובר הייתה אצלכם גישה כזאת, שצריך לעשות הכל כדי

למנוע התדרדרות. זה היה ב-5 לאוקטובר.

מ.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

מ. דיין: לפי הבנתי, כאשר הודענו להם שהם יידעו שאנחנו מוכנים למלחמה,

אז אז להסתיר את ההכנות - כבר לא היה כל טעם. אנחנו אמנו

שהם צריכים לדעת שאנחנו מוכנים לזה שהם עומדים לתקוף. המטוסים שלנו

בשמים. לו אני הייתי חושב שצריך להיזהר בשעה 11,00 או 12,00 בצהריים, שלא

יחשדו בנו - הייתי אומר: אל תחזיקו פטרולים בשמים כל הזמן. הדבר היחיד שאמרו

שלא יעשו זה מכת מנע, כשהיה על זה קודם דיון והיתה החלטה: לא. אבל פרט לזה -

תחזיקו את המטוסים בשמים כל הזמן. ולעשות את ההכנות האלה של קידום טנקים,

לא רק שזה איננו עומד בסתירה להודעה שהם יידעו שאנחנו מוכנים למלחמה, אלא זה

ממחיש את זה.

אז ברגע שהודענו להם: אנחנו יודעים שאתם עומדים לתקוף - אני

עד כמה שיכולתי לשקול את זה... .

היו"ר אגרנט: בכל אופן זה לא בא ממך. זה מה שרצינו לדעת.

מ. דיין: לא זה ולא דומה לזה.

ב-12,00 בצהריים זה היה כבר... . מלחמה זה מלחמה, והיתה שאלה

אם לגייס 100 אלף או 50 אלף. אמרו: לגייס את הכל. השיקול

הפוליטי הזה הוכרע על-ידי ראש הממשלה. הרי ידעתי ש-100 אלף זה 150 אלף... .

ידין: זה כבר היה ב-9.30.

מ. דיין: כן, קדימה. ואז כבר נגמר, כולם מתגייסים, כולם כבר נוסעים,

המטוסים בשמים, והכוחות צריכים להיות ערוכים למקרה של מלחמה.

השאלה היחידה ששאלתי את הרמטכ"ל בענין זה זה בענין הגשרים; איננו יודעים

מתוך כל הגשרים האלה מה יהיו הגשרים, נקרא לזה, הפיקטיביים, ומה הריאליים.

אתם רוצים לחכות, קודם שיכינו את הגשרים ואחר כך לתקוף את זה, או להחזיר

בזמן שמקיימים את הגשרים, ואז נאמר צריך ללכת לחמשה גשרים במקום לשלושה גשרים,

מ.ל.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בכורך

הער: שר הבטחון מ. דיין

שעליהם באמת יעברו הכוחות. אז הוא אמר: עושים את שני הדברים: קצת כוחות קידמנו לכל אורך התעלה, ואת השאר אנחנו משאירים מוכנים להחלטתו של המפקד. הלא מה ש השאלה ששאלתי אותו? שאלתי אותו בקשר לגשרים: איך אתם רוצים להגיע לענין הגישור.

ידין: בסטינוגרמה הזאת - אנחנו עוד נקרא אותה אחר כך, אבל אתה כבר סימנת - מדובר פה בכלל על הכנות ל"בן-חיל", או לצליחה מוקדמת שלנו בכוח הסדיר?

מ. דיין: אינני חושב, אינני יודע.

ידין: טוב, אנחנו עוד נעבור על זה. התשובה ברורה.

מ. דיין: אם יש עוד שאלות בענין זה, בבקשה. אם לא - אז אני כבר מעבר לקד"ם, כלומר אני רוצה לחזור. אם אתם רוצים שאמשיך בדברי...

ידין: אולי עוד שאלה קטנה בענין הקד"ם. הרמטכ"ל, כשהוא דיבר אצל ראש הממשלה לפני זה, וקיבל חשובה נגד מכת מנע - הוא עדיין בטקטיקה, כמו שהוא אומר, ובצדק, מסויימת - ניסה להשאיר לן אפשרות. הוא אמר: טוב, לא מנע. אבל יכול להיות שהם יעשו איזו שגיאה או אני יודע מה, וכו' וכו', ולא מאוחר לי להחליט על המנע, כלומר התאריך המאוחר ביותר בשבילי זה שעה 1, אני לא זוכר כרגע. בקד"ם הזה אתה אומר משהו בענין המנע?

מ. דיין: אני צריך לראות. אני יודע שהוא אמר לי: אני מחזיק מטוסים בשמים. אמרתי לו: טוב מאד, אתה חושב שזה טוב - תחזיק אותם.

אני צריך לראות, פשוט.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

הער: שר הבטחון מ. דייןהיו"ר אגרנט:

על מנע אתה לא זוכר.

מ. דיין: צריך לראות. גם את זה אני עצמי לא קראתי. אני אומר שצריך

לראות. צריך לראות, פשוט, זה הכל רשום.

ידיין: אין לי יותר שום שאלה ברגע זה. אני אקרא מה שכתוב.היו"ר אגרנט: בשאתם עוד קיוייתם שבכל זאת המלחמה לא תפרוץ - זה יוצא מדברייך,מה יהיה אם נצטרך לשחרר את המילואים, במקרה שמלחמה לא תפרוץ...
כן. זו אפשרות, כן. כל מה שהיה לנו עד אז זו ידיעה

אמר לצביקה באיזה שהוא מקום. הלא יכולנו להגיע להנחה שהמלחמה

תחליל ביום הכיפורים בבוקר כתוצאה של מה שאנחנו רואים בשטח. זה דבר אחר.

אבל מה היה? קיבלנו ידיעה מעיר פלונית שאיש מסויים אומר: היום בשש זה יתחיל.

לא איזו שהיא אינדיקציה בשטח על כך. יכול היה בדיוק לבוא יומיים קודם ולומר

או יומיים אחר כך ולומר. לכן השאלה היתה אם הידיעה שלו נכונה או לא, אם היא

תתמש או לא. ועד שלא פתחו באש - לא...
ידיין: גכון. אבל מאידך אתה אמרת לפני רגע שבשעה זאת כבר הייתם

נעולים על מלחמה.

מ. דיין: כן, כן. כי אני חשבת שזה עושה רושם רציני, בעיקר מה שצביקה

אמר שהוא אמר: תשמעו, זהו זה. טוב, זה הצטבר והצטרף לדברים

אחרים. אבל לחשוב מה יהיה אם זה לא, ומה נעשה עם ה-100 אלף איש - זה מותר.

היו"ר אגרנט: על מה אתה רוצה לדון עכשיו?

מ.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

מ. דיין: אני רוצה לשאול אתכם. אני הכנתי את הדברים הבאים: הכנתי את ההוראות שניתנו על ידי, ההוראות הממשיות לצבא, ממאי ועד ספטמבר, להתכונן למלחמה. זה כלפי מטה. ב) את הדיווחים שלי כלפי מעלה, כלומר לממשלה ולועדת החוץ והבטחון, בכל הנושאים האלה אם תהיה מלחמה או לא. אני חושב שחובתו של שר הבטחון, אם הוא חושב שיש אפשרות של מלחמה, א) לתת הוראות מתאימות לצבא; ב) לשתף בדבר הזה את הגופים הפרלמנטריים, ראש הממשלה, ועדת חוץ ובטחון והממשלה. ג) בשלושה כנסים סגורים של הצבא, פיקוד דרום, פיקוד צפון, פיקוד מרכז, כלומר של כלל הצבא, שנערכו אתי אחרי מאי - התראה בענין זה לצבא כולו. והתבטאויות מסוימות בפומבי. אני הייתי פחות מהשיב את ההתבטאויות הפומביות, כי לא אומרים בפומבי דברי מלחמה. בכל זאת בפומבי, פיקוד ומטה, זה פורום פומבי. אז בבית-ברנר, ובפיקוד ומטה - הבאתי גם כן. ואחרון אחרון - אולי החשוב מכל - ההכנות של התעצמות הצבא לקראת המלחמה, גם בתודשים האחרונים וגם בתקופה מ-1967 ועד כאן.

אחרי כן רשמה ט.ק.

אני שואל את עצמי, כשר בטחון שחושב שצריך למלא את תפקידו כראוי: א) מה ההתעצמות של הצבא, הכנת את הצבא פיזית או לא? ב) הוצאת הוראות לתכנון והוראות לביצוע להכין את הדברים? הולכת להיות מלחמה, האם אמרת להם להתכונן למלחמה, ואם אמרת זאת גם לכלל החיילים, גם הוראות וגם אספקה. האם אמרת לממשלה, ואם אמרת לוועדת חוץ ובטחון. הדברים אצל האלה, מבחינת החומר, יש פה כל הסטנוגרמות, מבחינת פסוקים מנחיס, יש בכל אחד שנים-שלושה פסוקים שאם אתם רוצים לקבל את זה, אקרא זאת. ואם לא - אקח את כל התיקים חזרה.

הי"ר אגרנט: אולי תחזור שוב על הנושאים.

מ. דיין: ההתעצמות אצטא בין 1967 ועד 1973 ובתוך זה דגש ממאי ועד ספטמבר-עד אוקטובר, עד יום הכיפורים, ובאותה תקופה שחשבתי שעלולה להתחדש מלחמה. ב) הפקודות לצבא להכין תכניות להכנס למלחמה. לא מספיק שאני חושב, שצבא יהיה מוכן לכך. ג) דיווחים לממשלה ולוועדת החוץ והבטחון בנוש זה. התכוננות מלחמה, הערכת בדבר אפשרות של חידוש המלחמה. ד) הופעות פומביות וסגורות. סגורות זה עם כל הצבא, שלושת הפיקודים ודברי בענין זה, פומביות לא אספתי את כולן. אין לזה גבול, ולדעתי זה גם לא חשוב. בפומבי אי-אפשר לדבר על מלחמה. הצטיינות זה בתוך ההתעצמות.

נבנצאל: אפשר להוסיף עוד נושאים. למשל, מידה שבה בדקת

אם צה"ל הוא מה שהוא צריך להיות, שומר על רמתו, שומר על כוונותו, על המשמעת, על רמתו המוסרית, והאם תכנוניו עונים לכל הצרכים. זה עוד יכול להיות בתחום הפיקוח הכללי של שר הבטחון.

מ. דיין: אינני יודע, אינני יודע. אני מודה, שמידי פעם

כאשר באתי למוצב בתעלה ואמרו לי שתוך כך וכך דקות יכולים להגיע הטנקים, לקחתי את השפופרת ואמרתי: מי מדבר? אמר לי: מפקד פלוגה זו וזו, אמרתי בבקשה קדימה לתעלה. לא עשייתי זאת ברצינות, אצטאאם באמת אני צריך לעשות פיקוח על כוונות בצבא, צריך אולי לעשות כמו שנדמה לי שישנו בצבא

הצרפתי, שיש שם אינספקטור ג'נרל של הצבא, בדרג של משרד הבטחון ושהוא יעשה זאת, אני יזמתי בשעתו את נציב הקבלות, לא היתה התלהבות רבה בצה"ל לקראת זה, אבל מפני שידעתי שאני עצמי אינני יכול לעשות זאת. משרד הבטחון או שר הבטחון זה איש אחד, עם אגף שאוסף לא בפיקוח על אחרים אלא בנושאים בפני עצמו. מר נבנצאל בקיא בו אולי יותר ממני אפילו באגף אצטאצ' המשקי. אין לי שום מנגנון של פיקוח ואינני רואה את עצמי ככזה שיכול לעבור או מיחידה ליחידה או מפיקוד לפיקוד ולבדוק את הכוונות. עשיתי זאת כשהייתי רמטכ"ל, אבל לרמטכ"ל יש מטה שלם לדבר זה. אני אשלח את סגן אלוף בראון לראות אם פיקוד דרום בכוונות או לא...

נבנצאל: אני לא התכוונתי בפיקוח המיקרו, אלא במובן הרחב יותר. אם מתעוררת שאלה בתחום זה, אתם בכנסת גם צריך לענות על הנושא. איך גורם אחר שאחראי, להיווכח באופן כללי אם נשמרת הרמה או יש התפתחויות בתחומים אלה, לזה התכוונתי. ברור שלא שר הבטחון צריך לבצע אפילו לא על ידי עוזרים, פיקוח בשדה.

מ. דיין: זו שאלה חשובה מאד, אבל כשאני שואל את עצמי איך אני יכול לדעת אם הרמה בחיל האויר נשמרת או לא? אני שומע דיווחים, אני רואה את אחוז התאונות, אני יודע איך הם בקרבות אויר-אויר, את החוצאות של זה. אני מניח שיש לנו חיל אויר טוב מאד. מידי פעם אני שומע אפילו דיווחים על מפקד כזה או אחר. אבל שר הבטחון אינו מוציא מינוי אחד. אני אינני ממנה אלוף-משנה או אלוף, אלא יכול לאשר או לא לאשר המלצת הרמטכ"ל. כל הסמכויות האלה שהיו בשעתו בידי שר הבטחון, בן-גוריון מלכתחילה העביר אותן לצבא. אני בטוח שהשאלה היא רצינית, לשאול 50% מהצבא זה חיל האויר, 30% זה שיריון, האם הוא נמצא ברמה טובה או לא, ברמה מקצועית, האם זו מכונת מלחמה טובה או לא.

לומר ששר הבטחון הזה פיקח על זה, אינני רוצה להתיחס
לשרי בטחון הקודמים, חוץ מאשר הכרה כללית, והייתי פעם בתרגיל - אבל נניח שהייתי
חושב שהתרגיל מוכיח שהתרגיל לא טוב, לומר שאני מפאפאפא מבחינה מקצועית יכול
לשים את האצבע יותר מאלוף טל או אחרים על זה שבשיריון צריך לעשות שינוי?

אביא בתור דוגמא שני דברים בשאלה זו: היתה מחלוקת בצבא

על דרובה החדש, הגליל. היו שני דגמים. דגם א' ודגם ב'. אחד גליל שפיתחו ואחד
של התעשייה. באו אלי ואמרו שיש מחלוקת, האם לצייד את הצבא בדגם הזה או בדגם
השני. אמרתי שבשום אופן אינני כתףבת להכריע בזה. אני יכול לקבוע מי יהיו
ה"רבנים" שייקבעו בעניין זה. אבל אינני יכול לבדוק איזה רובה יותר טוב. זה
הולך לדברים הרבה יסודיים. אני יכול להכנס

ברגע שהעניין הופך לעניין עקרוני.

אם צריכים להיות מסוגלים לתקוף את ברית המועצות

או את עיראק או רק את המדינות השכנות, אני אומר: זו כבר שאלה של קונספציה

וגם כן אני רוצה לשתף בזה את הממשלה וכן הלאה.

היחה בשעתו מחלוקת על מבנה האוגדה. לא רציתי להכריע.

הרמטכ"ל לכריע. איך אני יכול, על יסוד הרמה המקצועית שלי ודעת יחיד כזה? יעשו
דיונים. הלא הדיונים במטה הכללי הם של מטה כללי, יש דעות שונות. אני יכול
לומר שאני חושב שצריך להיות רמטכ"ל שהוא איש הטוב ביותר, המייל מספר 1,
וצריכים להיות לידו אנשים כעלי כושר הכרעה.

אני לא מוכן לקבל ולומר שפיקחתי על הרמה המקצועית

של הצבא או על הרמה הטורית. לו היה מתברר שיש מעילות ושוחד או שמשחמשים

ברכב לצרכים פרטיים ודברים אחרים, דברים שכל אזרח יכול להבין בהם, הייתי

מקורב בזה.

לנדוי: אנחנו שמענו והדבר מצא מאד חן בעיני. אחד המחש"ים

שהעיד פה אמר שבכנס של קצינים עליית על הבמה ואמרת:

אינני רוצה שנשוחיכם תשחמשנה במכוניות הצבאיות כדי לנסוע למספרות. אני חושב שגם לדברים אלה התכוון ד"ר נבנצאל בשאלתו.

מ. דיין: זה אני יכול לומר, כי זה כל אזרה יכול לומר.

לנדוי: אבל אחת בתור שר הבטחון יכול לתרום משהו לתקן את

הפגמים האלה עד כמה שהם היו.

מ. דיין: השאלה נשאלה על הרמה הכללית של הצבא.

לנדוי: גם המוסרית.

מ. דיין: המוסרית זה מושג שאינו מקצועי. אבל לגבי הרמה הכללית

של הצבא....

נבנצאל: משמעת זה כן מקצועית.

הבעיה

דיין: זה ענין של השקפה. אני עוזב רגע את אאאא הזאת.

חברי ירצו ללחוץ על הבעיה הזאת - זה ענין של השקפה.

אפשר לחשוב שכן צריך, אפשר לחשוב שלא צריך. אני אולי יכול לחשוב שכן צריך היה.

על בעיות מסוג זה של התנהגות של קצינים. מביאים אלינו עדויות ואומרים - אני

לא קובע עדיין עמדה - שאחת הסיבות למלחמת יום הכיפורים, בין היתר, זה שמגדלים

במקום לגור יחד עם היחידה שלהם בשדה, היו גרום במלון הסמוך; שמדריכים בפו"ם

במקום לגור בפו"ם היו גרים במלון הרצליה. שבכלל הצבא השמין ויבעט. אם היה

צורך להכנס לבעיה הזאת או לא...

מ. דיין: לזה נכנסתי.

ידין:

בסדר. אני עכשיו מבין מה שאתה אומר שלא רצית להכריע

בענין מבנה של אוגדה, כי באמת פהיש בעיה איפה

התחום בין שר הטטחון - בין אם היה רמטכ"ל ובין אם לא - לבין הרמטכ"ל. אבל הייתי רוצה בכל זאת לשמוע - אם לא הכנת את החיק להיום באחת הפעמים הבאות - אני רוצה להציג לך שלוש שאלות שהן במפלסים שונים שלפי דעתי אפשר לטעון ששר הטטחון כן היה צריך להכריע, או לפחות היה חייב להשתתף.

אקח דוגמא קיצונית דווקא מהצד המשקי. רק אתמול בערב

הייתי באיזו מסיבה ומשהו בא ואמר לי, שהוא במצב רוח רע - זו אורגיה לאומית - כי במקום שהוא גר, אומרים: אתה רואה את כל שבע הוילות האלה? - זה הוילות של קבלני התעלה. כלומר, יש איזו שהיא דעה שבענין בנית המעוזים בתעלה, קו בר-לב במרכאות או לא במרכאות התעשר חלק סגמנט רציני של הציבור. זה וודאי חייב להיות בדרך זו או אחרת שפיקוח של שר הטטחון, כדי לדעת מה קורה.

כלומר, אם יש לך עמדה בענין זה, או אם נקטת אז בפעולה

מסוג זה, כאשר הובא הדבר לידיעתך. אם יש חומר בענין זה, אני הייתי מקדם אותו בברכה.

עכשיו שאלה הפוכה והיא באמת מקצועית. אבל היא

אסטרטגית-פוליטית. אנחנו יודעים שהיה ויכוח גדול מאד בצה"ל מאז 1967, על הקונספציה של הבנת התעלה, כן מעוזים, לא קבלנים, חפישת אלוף שרון ואלוף טל נגד חפישת בר-לב. מה היתה העמדה שלך בענין זה, האם הכרעת בענין זה או לא הכרעת, או האם חשבת שאתה צריך להכריע. הייתי רוצה לקבל חומר מרוכז על כך אם יש לך משהו להגיד על כך.

עכשיו אני אקח בעיה קטנה לכאורה, והיא בהחלט אפשרלשים אותה על הגבול בין מקצועית או לא מקצועית, אבל כמו שנאמר, בענין זה כל אזור יכול להביא דעה. אני שואל אותה לא באופן תאורטי, כי התעוררה הבעיה. בתקופה מסוימת היתה תכנית להצית את התעלה כאמצעי הרתעה. אנחנו קבלנו ידיעות מהמטה הכללי באופן מוסמך, שבשנה לפני המלחמה לערך, המטה הכללי נתן הוראה לגנוז את כל העסק הזה כי זה יקר וכך הלאה, יש לנו מסמכים. יש לנו פרוטוקול ממאי 1973 - אתה אני חושב לא היית נוכח שם אבל אני קראתי זאת - משיבת המטה הכללי, כשאריוק שרון אומר: אני בכל זאת חושב שצריך את הענין הזה של אור יקרות להחיות, כי יש בזה משום הרתעה. ולבסוף אנהנו ~~אנחנו~~ שומעים שכמה ימים לפני המלחמה, אלוף הפיקוד הזה בכלל נותן הוראות להפעיל בכל זאת את אור יקרות. היה לו רושם שבאחד המקומות זה עדיין קיים, ובסופו של דבר זה לא הופעל.

האם הבעיה הזאת של "אור יקרות" בזמנו כשהוחלט לבטל

אותה, הרבאה אליך לאישור או לא? המטה הכללי החליט על זה על דעת עצמו?

בכוונה בחרתי ארבע בעיות, חוץ מבעית המורל שאולי

ד"ר נבנצאל התכוון אליה. שאלה אחרונה: אתה אמרת שאתה לא תכנס להחליט אם ליצר

רובה כזה או אחר. לזה אני מסכים אתך. אני לא יודע בכלל אם הרמטכ"ל היה נכנס

לק. אבל קבלנו המון תלונות בדיעבד, אחרי המלחמה, שחיילים היו בלי רובים.

זה אמר שהיה לו רובה צ'כי וכו'. ושאלנו את סגן הרמטכ"ל, היתכן - וגם בגין

עשה מזה מהומה אחר כך - היתכן שעם כל הכסף שהושקע בצה"ל נכנסנו למלחמה

בלי רובים?

(אחרי כן רשמה רב)

לפני כן רשמה ט.ק.

- 81 -

ועדת החקירה - 11.2.74

ר.ב.א.

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

שהוחלט ליצר את ה"גליל", עשו לוח-זמנים

י. דיין:

מסויים. לוח-הזמנים היה כזה שה"גליל" היה מגיע

לסל צה"ל בעתיד, האם זו לא שאלה שאתה היית כן צריך להכנס. מצד אחד

אתר אומר במאי לצבא, הקיץ, אנחנו צריכים להיות מוכנים למלחמה. מאידך, לוח-הזמני

של הייצור עומד אולי בסחירה מסוימת עם לוח-הזמנים הכולל.

האם הבעיה הזאת של ייצור וכנסת לענין הזה, לא נכנסת? אני כרגע לא אומר

אם היית צריך להכנס או לא.

אלה ארבע שאלות שבכל זאת הייתי רוצה לקבל הזמר עליהם.

שאלתי התייחסה עוד לשני אספקטים ספציפיים: א) לבעית

נבנצל:

המשמעת. המשמעת בכללותו. אנחנו יודעים שזה העסיק את

המטכ"ל באופן קבוע, במשך כל השני, אבל צאצאצאצאצא זה מתמקד בעיקר בשנים

האחרונות, וזה היה מוכרח להגיע לשר הבטחון.

רק קוריוז. דרך אגב ב-4 לאוקטובר, כל ישיבת המטה תכלילי

י. דיין:

של 4 שעות הייתה מוקדשת לבעית משטר ומשמעת.

דבר שני הנושא הגדול - של ההערכה העצמית שלנו.

נבנצל:

זה חל אמנם גם על כל המדינה, שם השאלה יותר הלה על

הממשלה כולה. אבל לגבי מערכת הבטחון זה שייך גם לשר הבטחון באופן ספציפי: אם

בדקנו מדי פעם בפעם אם אנחנו לא נתפסים כבטחון עצמי מופרז, ולא רואים

דברים לא באותה באותה קנה המידה הנכון, או שמא בעקבות נצחון קודם וכו', אנחנו

אולי נתפסים לבטחון עצמי מופרז?

אנחנו געשה עכשיו הפסקה קצרה.

הי"ר אגרנט:

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

היו"ר אגרנט:

מר דיין, אנחנו הגבלנו, בשלב זה, את העדות

שצ'ך לשני נושאים שאני הזכרתי לפני שהתחלתי להעיד.

אני אחזור עליהם: (1) המידע שהיה בידך מיום 13.9.73 על מהלכי האויב וכוונותיהם לפתוח במלחמה? וכך הערכות והחלטות שנתקבלו בענין זה. דומני שעל זה כבר העדת.

(2) כוונות של צה"ל והצעדים שונקטו בענין זה מיום 13.9.73

עד יום 6.10.73 ועד בכלל, להבדיל מתכניות הקרבות שהיו בידי צה"ל,

ביחס לענין השני, או אפילו הענין הראשון, אם

לא הזכרת איזה דבר, על זה אנחנו רוצים שאתה תגביל את עצמך. אתה יכול לכלול

את חודש ספטמבר אם אתה רוצה, אם יש לזה איזה השלכה על זה. על יתר הדברים

שהזכרת, אנחנו נכוא לזה יותר מאוחר. אתה יכול, אם אתה רוצה, להקדים בענין

התעצמות צה"ל. הדגש, ממאי-ספטמבר, הפקודות בדרגים שונים של הצבא. להכין תכנית

למלחמה, הדיווחים לממשלה. לוועדת הוץ ובטחון של הכנסת. אגב יש לנו כל הפרוטוקולים

בענין זה, כך שיש לנו כל דבריו בענין זה שם.

הדבר הבא - ההופעות הפנימיות. במידה שזה לפני

התקופה הזו, אנחנו כרגע לא מעוניינים בזה. יכול להיות שאתה גמרת. בשלב זה

אתה יכול, אם אתה רוצה, להגיש לנו כל המסמכים שיש לך בענין זה. אחר כך נוכל

לקרוא אותך בחזרה לעדות להדגיש את הדברים שאתה מוצא אותם לנכון. אם אתה

אוצה, או כאשר תתן את העדות שלך אחר כך. כפי שאתה רוצה.

אני רוצה לקבל את הנחיתכם. במידה שהדבר תלוי בי,

מ. דיין:

אני אינני רוצה להוסיף דבר. במידה שהדבר תלוי בי,

כאשר קבלתי את השאלות שחוצגנה לפני מה-13 לספטמבר, לא חשבתי להכנס למאי,

כאשר תוך כדי שאלות, נאמר נשאלה השאלה: האם הרמטכ"ל חשב שבפיקוד דרום, הכות

הסדיר יכול להספיק לבלימה? - הייתי צריך לתזור למאי, כאשר קבעו את 300 הסנקים.

אבל מבחינתי, במידה שהדבר תלוי ביוזמתי, גמרת.

ר.ב.א.

- 83 -

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

יש שאלה אחת שאני רוצה לשאול, שהיא חורגת, אבל היא שאלה כללית מאד ואתה כבר דברת על זה בעצם,

היו"ר אגרנט:

אבל אני רוצה לקבל ממך הגדרה יותר מדוייקת, על הגבול המפריד בין סמכותך, ובין סמכותו נאמר של הרמטכ"ל. עד היכן אתה נותן לו הנחיות ואיפה הקו שמעבר לו אינך נותן לו הנחיות? לזה יש השלכה על באחריות הפורלמנטרית שלך כשר הבטחון לפעולות של הצבא.

אם היית יכול לעשות את זה עכשיו היה רצוני

מאד.

אתה נחת כמה דוגמאות אבל אני רוצה הגדרה יותר

מדוייקת וחדה בנושא הזה.

אני רוצה להגדיר את זה כך... .

מ. דיין:

אני רוצה לומר, שגם אנחנו חרגנו בכמה שאלות

היו"ר אגרנט:

ששאלנו אותך בעניין זה.

לפני גמר הישיבה אני רוצה להבהיר לעצמי לגבי

מ. דיין:

השאלות שנשאלתי קודם, אם אני צריך להחכוך להם.

אני הייתי מעדיף, אם אפשר, לחזור על השאלות שנשאלתי פה לפני שעזבתי, ואחר

כך לשאלה האחרונה אם אפשר?

היו"ר אגרנט:

כן.

כי אני לא כל כך הפי מהשאלות האלה, לא בגלל

מ. דיין:

הקושי שאלי, אלא אני רוצה לנסות להשיב על חלק

מהם מיד. אם אתם תחשבו, שאתם רוצים חומר יותר מפורט, אני אצטרך להכין את זה.

לשאלה הראשונה - בעניין התעשרות הקבלנים, הוילות

וכן האלה, הדברי בא אגאגאגא לידיעתך, על אולי עלולה להיות התעשרות, הדבר

ישיבה פ"ג (בקר)

העד: משה דיין

מ. דיין:

כא לידיעתי לא בזמן שהם בנו, אלא כאשר התחילו לצעוק על זה שהם קבלו בשעתו רווחים מופרזים. לא עזקתי בזה, אני מניח שמה ענינו של מבקר המדינה, אבל אם אני קודם כל אומר - שאני לא עסקתי בזה. אבל אם כאשר הגיעה אלי הצעקה, זה כבר היה כאשר הם בנו את הוילות שלהם, לא כאשר הם בנו את המעוזים. אני לא עסקתי בזה. זה יכול להיות גם נושא למבקר המדינה, אבל אף-פעם בבנצל: המבקר לא במקום השר האחראי. זה לא קייסץ המבקר הוא

רק מבקר.

מ. דיין:בבנצל:

אבל זה שאני לא עסקתי בזה, זה אני מוסמך לומר. זה ענין אחר, אבל המבקר לא יכול להשתתף בתחומים של שרים ו- 200 ראשי רשויות ערים. אני לא עסקתי בזה. לא שמעתי שמחששים, לפני שהיו צעקות - שהם בונים וילות לעצמם. בזמן שהם הלכו

מ. דיין:

למעוזים ובנו את המעוזים, לא עלה על דעתי אם הם מקבלים מחיר יותר גבוה או פחות. ואינני יודע אם הלכו לפי מכרזים או לא ללא מכרזים. אם הועדה תרצה להכנס לזה אני אבקש לקרוא לאלה במשרד הבטחון שעסקו בזה. יש לנו אגף משקי שעוסק בזה ואם אתם שואלים על תפקידו של שר הבטחון, או סבורים שאני הייתי צריך לעסוק בזה, אני אומר - אני לא עסקתי בזה. אם משרד הבטחון לא כאיש אחד אלא כמשרד, אז האגף המשקי הוא זה שעוסק בזה. עם יועץ כלכלי, עם יועץ משפטי, מפקח משקי, עם יועץ משפטי על המכרזים.

י. דיין:

השאלה היא לא זאת. השאלה: אם אתה ביום מסויים, אולי אתה אפילו לא זוכר את זה, כמעט בטוח שלא,

השאלה: אם אתה ביום מסויים נתת הוראה לכל היועצים המשפטיים והקבלנים של משרד הבטחון: רחובי, הגיעו פה צעקות כאלה, בלי קשר עם מבקר המדינה, אני מבקש

ישיבה פניג (בקר)

העד: משה דיין

י. ידין:

מכס לחקור מה קרה?

לא. אני לא נחתי הוראה. יכול להיות שאגף ~~אמשיצא~~מ. דיין:

המשקי חקר בזה, בדק את זה. אני אישית לא. אם המשדד

עסק בזה אני צריך לבדוק את זה.

אני מציע לך, אני כמעט בטוח שמה שאתה אומר, זה כך

י. ידין:

היה. אני כמעט בטוח שבזמנו היו שאילתות בכנסת ושר הבטחון

ענה לשאילתות. האם אפשר היה לבקש אולי, גם כבר נגעת בשאלה הזו, מסגן אלוף בראון,

אולי שמישהו יעבור על דברי הכנסת וירכז לנו, מה אתה ענית אז על הבעיה הזו.

בבקשה, ברצון אב. בדרך כלל דברים מסוג זה, אבל קשורים

מ. דיין:

במטה תללי, נאמר כאשר יש שאילתה, אני בכנסת אומר:

הרמטכ"ל מודיעני בעני זה כך וכך וכך. ומצטט דברים בשם אומר. אבל אם היו שאילתות

בענין ההתעשרויות, זה היה ב-1971 או אפילו לפני זה, בזמן שבנו את המעוזים, אני צ

צריך לבדוק. אני לא התכוננתי לזה לישיבה הזו.

לכן לא בקשנו תשובה לזה עכשיו.

י. ידין:

בענין הקונצפציה של טליק ושל האלוף בר-לב. שמעתי

מ. דיין:

שיש קונצפציה כזו, לא נכנסתי לזה. שמעתי על זה

קראתי מסמך של האלוף טל, הוא נדמה לי עסק אז בפרויקט הסגק וכתב איזה נייר.

הנייר הזה הגיע אלי. אבל היו במשך כל הזמן דעות שונות ביחס למבנה של הקו.

קבלתי את הכרעת הרמטכ"ל. כאן אני רוצה לומר, שבדרך כלל, הסתירות היו יותר

בשימוש, כלומר, אנחנו תמיד הוספנו - התשמית כשרה לפי כל הקונצפציות. בראשונה

בנו רק את קו המעוזים. אחר כך כאשר אמרו - שהשריון צריך לפעול יותר מהעומק, אז

בנו את התעוזים של קו החת"ם. אחר כך בא אריק ואמר - שצריך חלק מהמעוזים לבטל

4854

ר.ב.א.

-90/86-

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

מ. דיין:

ולסגור. ואז היה כבר רמטכ"ל אלעזר, והוא אמר לי - אריק טוען כך. ואריק אמר לי - שהוא רוצה לא לסגור את הקו. אמרתי לו - תנהג כפי שאתה רוצה, לא קבעתי בעניין זה, שמעתי. לרוב המצב התשתיתי היה כך - שאפשר גם כך וגם כך. איש לא הציע להרוב. וכל מי שהציע לבנות משהו נוסף, בסופו של דבר בנו עוד קצת. אפשר היה להפעיל את השריון, גם מהעומק וגם מקדימה.

המשך דבריו רשמה א.ג.

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פ"ו - בקר

העד: שר הבטחון מ.דיין

אג

אבל, שאלה ישירה וחדה אם אני כשר הבטחון קבעתי בין קונצפציה טל לבין קונצפציה בר-לב - לא קבעתי בענין זה. לא הכרעתי בענין זה.

אם כבב אתה נוגע בזה, רק כדי לחדד, בשאלות האלה, אם תרצה או תחשוב - תוכל, כי לא התכוונו לדון בזה

ידין:

ונוכל לדון בזה.

אני קורא בישיבת המטה הכללי, במאי בערך. אתה לא היית נוכח. א.שרון אומר שם בזמן הויכוח: "רבותי, אני אומר לכם, אם אנתנו נשאר מעוזים כפרינציפ להגנה, המלחמה הבאה שלנו תהיה על העברת גזר וצנוניות למעוזים ועל זה נישבר".

האם ההחרפה הזאת של הקונצפציה, הרבאה אליך, התיחסת

אליה או לא ?

אין לי ספק, שבביקוריי בקפיקוד דרום, כשנפגשתי עם אלוף פיקוד א.שרון - ולא הלכנו עם טייפרקורדר לרשום

מ.דיין:

כל דבר - אני בטוח שהוא הביע את השקפתו. אבל, לא הכרעתי לטובת השקפתו נגד השקפת המטה הכללי או הרמטכל. לא הכרעתי הכרעות אופרטיביות ומפני שא.שרון חושב אחרת, אז אני אכפה את דעתו של א.שרון על הרמטכל, על ראש אגס, על המטה הכללי, בניגוד לדעתם.

זה נכנס לתחום השאלה ששאל היו"ר מקדם, היתי רוצה

י.דיין:

לשמוע ממך את השקפת העולם, כי זאת בעיה מכרעת.

היו"ר שאל מה התחומים בין סמכות שר הבטחון והרמטכל אולי בכלל. אני עכשו אחדד

את זה; אולי חסביר לנו את זה, והיתי רוצה לשמוע ממך: מדוע אתה חושב, שאתה

כשר הבטחון לא הייתה צריך להכריע בבעיות אופרטיביות?

מ.דיין: אין לילא הידע ולא המנגנון ולא האחריות לזה.

לא הוסמכתי בשביל זה. אני נבחרתי להיות שר

הבטחון בבחירה פוליטית של מפלגה מסוימת לצרכים מסוימים ומתוך חישובים מסוימים, וזה יכול להיות אני ויכל להיות מישהו אחר. אני היה פוליטית או פיגורה פוליטית, ואינני האיש מס.1 במדינת ישראל מבחינה מקצועית כאיש

העוסק בזה.

ב. אין ליהידע לזה. בכדי להכריע בדברים האלה, צריך

גם להתכונן וגם לקראת אותה ההכרעה, אין ליהידע לזה. אני עוסק 5-6 או 7 ימים

בשבוע, בישיבות מפלגה, בישיבות ממשלה, בכנסת, וסיורים ושרים אחרים נוסעים

אולי יותר לבונדס ול-יו.ג.אי, ובכדי להחליט אם צריכים לתקוף את התעלה

מהמעוקים או מ-10 ק"מ אחר כך, אני צריך לעבור קורס הסבה לשריון כמו שעבר

א.שרון וללמוד את זה ולהכניס את הראש לזה, לעשות תרגילים, לנסות את זה,

ואז אם יחשבו שאני אלוף מוצלח אז יתחשבו בזה, ואם יחשבו שאני אלוף לא

מוצלח, אז תהיה לי דעה בין עוד 240 דעות שיש בזהל לכל הקצינים.

ג. אין לימנגנון לזה. גם א.שרון וגם הרמטכ"ל,

אינם עושים את זה בעצמם. אולי יש רופאים שעושים דיאגנוזה בעצמם. אבל, כדי

להגיע למסקנה באיזה שהוא נושא כזה, צריך את האספקט של ארטילריה, אספקט של

היל אויר, את האספקט האלקטרוני של ההתרעות מראש. א, כשאני אומר לרמטכ"ל:

מה סיכמתם בענין זה? נאמר בקונצפציה של בר-לב או טל, אז אני מניח שהיה דיון,

היה צריך להיות דיון במטה הכללי, ובמטה הכללי יושבים לא רק נציגי דעות

שונות אלא גם נציגי מקצועות שונים, ואם כל אחד רוצה להתכונן, אם מפקד גיסות

השריון רוצה להביע בענין זה, הוא יושב עם המטה שלו קדם ועושה בענין זה דיון.

אם מפקד היל האויר יושב שם ויש לו מה להגיד בענין הזה, אז הוא עצמו עם המפקדים

אג

עוסקים בעניין הזה. וזאת פירמידה שלמה של מרכיבים החל מכמה זמניקה לחיל האוויר להגיע למקום ואיזה סיוע כן או לא. ששר הבטחון, מפני שהוא התמנה להיות שר, הוא יחליט שטל צודק ובר-לב לא צודק או להפך? לא נבחרתי לזה, אין לי הידע האישי לזה ואין לי מנגנון בשביל זה.

ידין :
כלאמר, אתה רוצה לאמר, שבמודע, לא מתוך הזנחה ולא מתוך סבה אחרת, אלא במודע לפי תפישתך את תפקידך כשר הבטחון אתה לא התערבת מאצאצא בענינים אופרטיביים?

מ.דיין :
לא הכרעתי. אני יכול ללחוץ יותר; יותר הכנות, יותר תקציב. במגמה. אבל, בסופו של דבר, אם באפן חד יבואו ויאמר לו: מספיק 176 טנקים ואת היותר הכנות ואת ה"עברני" ואת הארטילריה - אני לא אומר: לא. צריך 178 טנקים וכו'.

י.ידין :
אני שואל את השאלות בגלל טענות או לא טענות שהיו ואני רוצה לשמוע את עמדתך. אני רואה לעתים קרובות בפרוטוקולים ושמעתי גם ביקורת בחוץ, ששר הבטחון אומר לרמטכל מדי פעם: "אני מצאצא מציע לך". ואומרים: "מה זאת אומרת מציע? או שאתה נותן לו הוראה ש או שאתה לא נותן לו הוראה?"
האם זה ברוח הדברים שאתה אומר: אני לא קובע, ואז אני מציע. יש לי אולי קצת נסיון. תקבל - תקבל. לא תקבל - לא תקבל.

זה נכון?

מ.דיין :
זה נכון מאד. אמנם, זה גם לשון נימוס. יש דברים אומר שאני שאני אומר שאני/מציע גם כשאני עומד לקבוע. תלוי

מה הנושא.

ועדת החקירה - 11.2.74
 ישיבה פ"ו - בקר
 העד: שר הבטחון מ.דיין

אג

אבל, יש הרבה תחומים כשאני אומר שאני מציע, אני באמת מתכוון שאני ממליץ, אני מבקש, אני מפציר בך. לא מעבר לזה. כל ענין המינויים, אני אינני יכול למנות אלוף פיקוד. אני יכול לסרב לאשר. אבל, נאמר שעומדת שאלה את מי למנות בתור ראש אגם שהוא סגן הרמטכל,

יו"ר אגרנט: בענין המינויים, אתה אומר, שיש לך סמכות של אישור?

או וטו?

מ.דיין: כן. או סרוב לאשר.

יו"ר אגרנט: איזה דרגים?

מ.דיין: אלוף-משנה ומעלה. אלוף-משנה, תת-אלוף ואלוף.

יו"ר אגרנט: זה נקבע באיזה מקום?

מ.דיין: כן. שר הבטחון הראשון התנה את כל הסמכויות האלה

לרמטכל, בהוראות הפיקוד העליון. זה התפרסם.

יו"ר אגרנט: אולי אפשר לקבל את המסמך הזה?

מ.דיין: אבל, גם בענין אישור, אני יכול ע"י אישור לעשות וטו,

אבל אינני יכול לבוא לרמטכל ולאמר: אני רוצה שתמנה

את זה וזה. אני יכול להגיד שאינני אצא מאשר את פלוני ולהת סבות טובות למה.

יו"ר אגרנט: אתה לא יכול לדרוש את זה?

אג

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פ"ו - בקר

הערך: שר הבטחון מ.דיין

אתה יכול להמליץ, אבל לא לדרוש?

י"ר אגרנט:

כן. בכלל לדרוש אינני יכול. לדרוש יעשו את מישהו

מ.דיין:

למשהו - לא. אם יש הצעה אחרת והיא טובה אינני

יכול לפסול אותה. אני יכול לאמר למה אינני מאשר או להביע דעה למה אינני

מאשר ולהציע מינוי כזה ואחר.

בנושאים אופרטיביים, אני יכול לאמר את המגמה הכללית

מה צריך לעשות, לקראת מה צריך לתכנן. את ה"איך" - הרבה פחות. איך לעשות

את זה - מדי פעם יש משמעות גם ל"איך" - אני אביא דוגמא: פעולה בצפון, בשעתו,

נגד המחבלים, אז אני מאשר או מעכב תכנית וזה צריך לבוא לממשלה, אבל זו שאלה

אחרת. כניסה עם כחות שריון. אבל, אם הרמטכל אומר שהוא רוצה שלשה גדודים,

אני אומר לו שיהיה לזה אפקט כזה פוליטי, שלא זו הכוונה. אם אתה תעמוד על

שלשה גדודים ותאמר שבפחות מזה לא נוכל לעשות את זה, אז אני אציע לא לעשות

את זה. אבל, אם הוא יאמר שצריך בשביל זה שלשה גדודים ואני אומר שמספיק לפעולה

הזאת שני גדודים אבל הוא יאמר שצריך שלשה ואין לזה אספקט פוליטי, אני לא

אתערב בזה. אבל, אם לעשות פעולה בלבנון נגד המסבלים או בבירות לחפוש את ג'ורג'

חבש או יאסר עראפאת - ללכת לבירות או לא, אני יכול לתת לו הנהיה. אבל, איך

לעשות את זה אם לבוא מהים או להצניח או בהליקופטר, לרוב אני שומע את התכנית

ולפעמים אני מציע איזה שהם שינויים, על פי רוב מתוך שיקולים אופרטיביים

ובמדה שאני מציע שינויים בגלל שיקולים אופרטיביים, זה כעצה ואם איננה מתקבלת -

איננה מתקבלת.

אני מוכן לקבל את ההערה הקודמת שמינו אותך לשר

י. דיין:

הבטחון בגלל שיקולים פוליטיים של המפלגה שלך,

אבל אני לא מוכן להניח שהמפלגה שלך החליטה למנות אותך ולא את א.ידלין, לדוגמא,

רק משיקולים פוליטיים, אלא הניחו ולקחו בחשבון שאחיה מהאים להיות שר הבטחון

בגלל משהו.

אחאאאא השאלה שלי היא זאת, אם אחיה חושב שהכשר שלך

להיות שר בטחון מבלי להתערב בעניינים אופרטיביים נוגע להבחנה באספקטים הפוליטיים

של המבצעים האופרטיביים, אאאאאאאאאא האם כך אחיה מבין את זה?

באופן כללי, כלאמר אני חושב שיש לי כשר הבחנה. אינני

מ. דיין:

יודע אם בגלל זה המפלגה שלי מינתה אותי. אני עצמי,

מבחינת האחריות שאני רואה, אני רואה עצמי בעל כשר אופרטיבי, אבל עד לנקודה

מסוימת. לא לפרוט ולא להתעקשות ספציפית.

אני אביא דוגמא: אאא אאאאאאאא נאמר אנחנו מדברים

כעת על גבולות בטחון למדינת ישראל. אז שאלה מה זה גבולות בטחון. זאת שאלה

רצינית מאד. יש לי תאוריה של המפה האלקטרונית, אותם הרכסים שמהם יש שליטה

אלקטרונית. זאת מפה אלקטרונית, שאני מתעקש או ממליץ עליה כגבולות בטחון

למדינת ישראל, מתוך ראייה אופרטיבית ולא מתוך זיקה לנחלת אבות. אבל, אם יבוא

מפקד חיל אוויר ויאמר שבמכשיר מכס כזה ואחר הוא יכל להסתדר בלי הגבעה הזאת,

או לפני שהלכתי עם המפה הזאת שאלתי את מפקד חיל האוויר עד כמה אאאא הדבר הזה

השוב וקובע, ומפקד חיל האוויר יגיד לי: אתה טועה, איך לזה חשיבות, או יש

מכשירים אחרים שאפשר בלי זה או ע"י לויין או בלון או משהו, אז אני אומר: אאא

חשבתי כך, טעיתי.

4861

- 97 - 100 -

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בקר

העד: שרהבסחון מ.דיין

אג

כלומר, אני הושב שיש לי תפיסות אופרטיביות, אני מעמיד אותן למבחן אצל אנשי המקצוע הצבאיים, ואם הם יתעקשו שאני טועה - לא אכפה את דעתי עליהם אלא אקבל את דעתם בנושאים המקצועיים.

תמיד קימת הבעיה האופרטיבית הכללית. זה כמעט בכל דבר. היום, תעמוד השאלה לא רק של סוג כלי שיט, אלא אם אנחנו יכולים להתערב בבב-אל מנדבך או לא.

פוליטית אופרטיבית.

י.דיין:

כן. אז השאלה מה להתערב, מה אנחנו יכולים לעשות מעשית ומה לא. אנחנו יכולים לשלוח אניה כזאת וכזאת שהיא תטביע את המשחתת הזאת והזאת. אז מה הלאה? אבל השאלה אם אנחנו יכולים לשלוח לשם אניה והיא יכולה להגיע והיא יכולה לפעול ואם לא יטביעו אותה קדם - אז זה שאני אומר שאנחנו צריכים להגן על שיט ישראלי בבב-אל מנדבך זאת תפישה פוליטית.

אחרי א.1.

מ. דיין:

אחב-כך אם אני צריך לעשות חכנית מה נעשה,
אני מוכרח ללכת להיל היס. ואם אחר-כך מתברר

שאי אפשר, אפי לא אכפה את דעתי עליהם. לכך אני הוזר לאור יקרות
ולקונצפציה של טליק, בר-לב, ולרובה סוג א' או סוג ב'. כלומר, במידה שיש
קונצפציות שונות בתוך הדבר באיזשהו דבר, אני לא אכריע בין הפיסה א' או
פיסה ב', כאשר השאלה לא פוליטית אלא מאין יותר טובה שהטנק יפעל.

לסקוב:

אז בנקודה זו - מי אז המפקד העליון, מה שקוראים

קומנדר, בקונסטרוציה שלנו במדינת ישראל?

מי המקביל לסמכויות נשיא המדינה בארצות הברית?

מ. דיין:

אני מתקשה לומר. אני חושב שהממשלה. מכל מקום

לפי הפרקטיקה, כל פעולה צבאית יזומה וכל

מה שאפשר בעוד מועד להביא לממשלה, לא תכנון מוקדם, אלא החלטה - לתת הוראה
לצבא, לא רק לכבוש את קהיר, אלא להכנס לביירות לאיזשהו דבר, זה מממשלה ולא
שר הבטחון. אולי בתקופה שראש הממשלה|שר הבטחון היו זהות אישית אחת, היה אחרת.
אבל היום כל מהלך צבאי, נאמר במלחמה הזו לחצות את החעלה, פירושן החלטת ממשלה.
לא להתחיל את המלחמה, לא פעולת מנע, אלא אם לחצות. ושר הדתות היה בכל תוקף
נגד זה ואמר שהכוחות שלנו יהיו כמצוקה אם נעבור לצד השני, לדעתו של שר הבטחון
לא היה משקל יותר מאשר לדעתו של שר הדתות.

באופן פורמלי?

דיין:

לא. באופן מעשי.

מ. דיין:

היות ונגעת בעניין הזה - פה אולי חל איזה שינוי

לנדוי:

אחרי פרוץ המלחמה. נדמה לי שדו לפרוץ המלחמה

אנו חאים מהפרוטוקולים שלא פעם ההכרעה בעניין צבאי-מדיני באה בפורום אחר.
ושמענו גם את ראש הממשלה על כך שיש קושי להביא את הכל בפני הממשלה. בגלל

מכת הדליפות ומפני שהחלטה נכונה דורשת קודם כל אינפורמציה מלאה, וזה רואים מתוך הפרוטוקולים, לא תמיד מובא בפני הממשלה. זאת מעיה חמורה מאוד. מה הפתרון שלך לבעיה הזו?

מ. דיין: אני רוצה קודם לומר את העובדות. בדרך כלל אני מביא

לממשלה הצעות ב-99% שמוסכמות על המטה הכללי ועלי.

לזה ישנו משקל רב, כי לבוא ולבוא למטכ"ל תעשו פעולה אחרת מאשר אתם מציעים לא אם יאמר את זה שר הדתות, אלא אם יאמר את זה שר אתר - יש לזה הרבה פחות משקל מאשר שר הבטחון מהמטכ"ל מביאים תכנית או המלצה לפעולה. וב-99% אנו מביאים המלצה משותפת. היו מספר מקרים שאני חלקתי, ואמרתי, זה מה שהמטש הכללי מציע אני מציע משהו אחר. על-פי-רוב זה לא וריאציה אופרטיבית אלא שיקול פוליטי כזה או אחר. בענין זה או חולק או מציע משהו אחר.

שנית, כפי שראש הממשלה מסרה כאן,

יש תמיד דיונים מוקדמים עם ראש הממשלה לעתים בפורום יותר מורחב על ידה. וזו כשבאים לישיבת הממשלה, אז אפילו אם היו הרהורים שנים, שם זה כבר מגוהץ ומובאת הצעה אחידה. את זה אני אומר לגבי מי המפקד. היום החלטות, אפילו צעדים מסויימים, אפילו הפצה; כלומר, לא פאולת מנע, אלא צעדים אופרטיביים מובהקים מוחלטים, אם הם לא צריכים להקבע תוך כדי המלחמה, מוחלטים על ידי הממשלה ולרוב אם הם תוך כדי המלחמה, על ידי המטה-הכללי, על ידי הרמטכ"ל.

צעדים אופרטיביים?

אגרנט:

אופרטיביים-אסטרטגיים.

דיין:

כן

אגרנט:

שיש להם השלכה פוליטית נאמר?

אגרנט:

לא דווקא פוליטיים.

מ. דיין:

גם צעדים אופרטיביים שאין להם השלכה פוליטית

אגרנט:

מובאים לפני הממשלה?

אני חושב שיהיה נכון לומר כך. אני אמרתי למשל

מ. דיין:

פעולת פשיטה בזמן מלחמת ההתשה לגדה המערבית

של התעלה, שהבעיה לא היתה האפקט הפוליטי, אלא אם זה יצליח או לא. פשוט השאלה הי
האם זה כרוך בהרבה אבדות או לא. והרמטכ"ל המליץ על הצעה, ואני זוכר שהיו שריכ

זה סוג הפעולה של נאג' חמדי?

דיין:

כן. הסוג הזה. זה היה בקטע הצפוני. ואז היו

מ. דיין:

שרים ששאמרו שזה כרוך בהרבה אבדות והצביעו נגד.

מכל מקום השיגולים היו צבאיים מוחלטים האם בצד השני יחכו לנו או לא, היתה הצבעה בממשל ונצליח להפתיע או לא, באיזה מספר אבידות זה כרוך וכך הלאה. וכך ~~בצד הממשלה~~ היה דרוש רוב כדי לאשר את הפעולה הזו.

אני חוזר לשאלתי: האם ישנם מקרים שכפורום יותר

לנדוי:

מצומצם מתקבלת החלטה, את זה איננו מביאים לממשלה

מפני שמסם דברים דולפים החוצה? בעיקר חומר מודיעיני, הערכות מודיעיניות?

הייתי מעדיף שהשאלה הזו תהיה לראש הממשלה.

מ. דיין:

היא כבר נשאלה.

לנדוי:

מה הנימוקים של ראש הממשלה אם היא מביאה לממשלה

מ. דיין:

או לא - לאתר שזה נדון בפורום של ראש הממשלה

אז ההחלטה אם להביא את זה לממשלה או לא, זו ההחלטה שלה, של ראש הממשלה.

מה שאני יכול לומר שאין שום ספק, שבמידה שזה יובא לפורום הרבה אז האפשרות של

הדליפה היא הרבה יותר רבה ולעתים אפילו מובטחת. זה שיש שיקול כזה, זה בוטאי,

אין לי ספק בכך. אף על פי כן דברים מובאים לממשלה. אז מה השיקול הספציפי

במקרה המסויים אם ראש הממשלה רוצה לקחת את זה רק על אחרי דעתה או להעביר,

זו שאלה אחרת. אבל אם השאלה היא האם זה שיקול, בהחלט כן. ואם יש באיזה אמת

בשיקול הזה? בהחלט כן. קיים מציאות כזאת.

בתחום המינויים - יש מינוי אחד שבכל אופן אתה

בנצל:

אחראי לו, אם כי לא אתה מבצע אותו. זה המינוי של

הרמטכ"ל. וזה כמובן לא אקט חד-פעמי אלא זה מטיל עליך אחריות מסוימת לעמוד כל

הזמן ולראות אם הרמטכ"ל ממלא את תפקידו כראוי? אין בשאלה זו כל אימפליקציות ספציפיות. אלא אני מדבר על סמכויות ועל אחריות, אני מדבר להשלמת התמונה על זה.

מ. דיין:
החובה והסמכות של שר הבטחון זה להביא לממשלה המלצה על מינוי רמטכ"ל. והממשלה ממנה אותו. אני מתאר לעצמי שאם שר הבטחון יחשוב שרמטכ"ל מסויים איננו ממלא את תפקידו, אז חובתו לפעול בכדי להחליף אותו רמטכ"ל. אני מניח שהוא יחייץ אז עם ראש הממשלה, הוא צריך גם שהתוצאה תהיה שיהיה רוב בממשלה בעד מינוי רמטכ"ל אחר ובעד פיטורי הרמטכ"ל הזה. ואם לא יהיה רוב לזה, כל מה שיהיה זה יהיה רק קונוטציה של הרמטכ"ל הנוכחי בלי שום תועלת. אז לא הייתי ממליץ בפני שום שר בטחון שיבוא ויציא תילופי רמטכ"לים בלי שמוכתח לו תמיכת ראש הממשלה ורוב הממשלה.

לא מבחינה זו שאלתי. נבנצל:

מבחינה קונסטיוציונית. אגרנט:

(א) מבחינה קונסטיוציונית; (ב) האימפליקציה של זה נבנצל:

היא פסיכולוגית. ששר הבטחון כל הזמן עוקב אחר הרמטכ"ל ממלא את תפקידו. מבלי בזה להכנס לפרטי הפעולה.

בנדאי. שר הבטחון אחראי למשרדו והאיש מספר 1 מ. דיין:

במשרד הזה זה הרמטכ"ל. ושר הבטחון אחראי למשרד

מבחינה פרלמנטרית.

האם זאת אומרת, אני מבין שמבחינה קונסטיוציונית אגרנט:

בעצם ההחלטה היא בידי האם למנות פלוני כרמטכ"ל

או לפטר פלוני כרמטכ"ל ולהחליף אותו במישהו אחר - או אם הסמכות העליונה היא

בידי הממשלה?

מ. דיין:

בידי הממשלה. הרמטכ"ל נבחר, מתמנה על ידי הממשלה. שר הבטחון יכול להביא המלצה. אבל איננו

יכול למנות רמטכ"ל.

נבנצל:

זאת אומרת הרמטכ"ל מתמנה על ידי הממשלה לפי המלצת שר הבטחון, עד כמה שאני יודע. נגד רצון שר הבטחון

אי אפשר בודאי למנות.

דיין:

אבל גם להיפך אפשר לומר.

מ. דיין:

אם לשר הבטחון יהיו שני מועמדים ואפילו אם הוא יעדיף מועמד א' על ב', ויתברר שהממשלה תאשר רק את

ב', אז הוא ימליץ על ב' ולא על א'.

אגרנט:

אני לא שואל על הפרקטיקה בעניין זה או איזה סיכוי יש למי ששר הבטחון איננו ממליץ עליו, והממשלה דווקא

כן, והוא חושב שיש בממשלה רוב לטובתו.

אני רוצה לדעת מבהינת החוק, יש חוק בעניין זה?

חוק של הכנסת?

מ. דיין:

יש חוק, אני חושב של הכנסת.

אגרנט:

אני אתן לך דוגמא: ביחס ליועץ המשפטי - יש חוק של הכנסת ששר המשפטים מציע את מינויו לממשלה,

והממשלה ממנה או היא מאשרת את המינוי. הוא ממנה. אני לא זוכר מה הנוסח שם.

מ. דיין:

אני אביא את הנוסח.

אגרנט:

אתה יכול להפנות את השומה-לבנו אם זה חוק או החלטה

של הממשלה או משהו כזה. אני פשוט רוצה לדעת.

ידין:

אני רוצה עוד לחזור לענין הזה, כי זה תולדה גם לשאל

הגדולה שהציג פה קודם היושב-ראש: אני הבנתי את בענינים כל מה שאמרת לפי חפיסתך, בהבדל הסמכויות שבין שר הבטחון והרמטכ"ל אופרטיביים ואני מבין את זה, בדיוק על הגבול. כדי להקל עליך או לא, אני רוצה לשמוע את זה, בכל זאת, כשאתה נתמנית כשר בטחון ואולי זה היה מבוסס בחלקו על מה שאתה קורא "גבור סיני" או לא, היית יכול לומר בשקט ובבטחון - אני רוצה פשוט לתת לך אפשרות לענות על זה כך - שגם במלחמת ששת הימים שאתה שר הבטחון והיה ראש המטה הכללי, לא החערבת במהלכים אופרטיביים אלא כאשר המהלך האופרטיבי היה חייב שינוי כדי להשיג יעד פוליטי אסטרטגי אחר.

כ"ז

מ. דיין:

אולי תפרט את זה קצת. כי יכול משהו לבוא ולומר אז הוא חשב שהוא שר בטחון שכן מתערב, ופתאום

הוא שינה את דעתו.

מ. דיין:

אני רוצה להיות בטוח בזה, אבל עד כמה שאני זוכר

בעל-פה - אני חשבו שאת כיבוש רצועת עזה צריך

לדחות לשלב יותר מאוחר. שהיא תיפול מעצמה, לא צריך להתעסק עם זה. ואנחנו

כשנכבוש את סיני, אז הכוחות המצריים בעזה ירימו ידיים, אין להם ברירה.

ואלדף הפיקוד והמטה בכלל בגלל הלחץ של הישובים כי הפגידו שם וכו',

הם עמדו על זה. וזו היתה עבודה רצינית לכבוש את רצועת עזה. אז אמרתי, אין

ברירה, אתם אומרים שצריך לכבוש אותה קודם, תעשו את זה.

לעומת זאת, כל כיבוש סיני כשקיבלתי את התכנית

שארם-א-שייך לא היתה בתכנית, וגם לא ההתקפה על החלק המערבי של סיני. היתה קונצ

אחרת. אמרתי, את זה כפיתי, עשיתי שינוי בתכנון שהמטרה של המלחמה היא לכבוש את

כל חצי-אי סיני כולל שארם-א-שייך, בבקשה להגיש לי תכנית איך אתם עושים את זה,

אז הגישו תכנית. קודם לא היתה שףם תכנית לכיבוש שארם-א-שייך.

4868

או.

- 107 - 110 -

ועדת החקירה - 11.2.74
ישיבה פו / בוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

לא
אבל לו באותה התכנית היו אומרים לעשות את זה/מהאוויר אלא מהים, ולא מהים
אלא מהיבשה - הייתי אומר, טוב, בדקתם את זה, זה טוב יותר כך, אז תעשו את זה כך
ואני זוכר הרבה מהלכים גם עצם ההגעה לתעלת סואץ, זה היה בניגוד לרוח,
לא בניגוד להוראה. אבל אמרתי פעם או פעמיים לרמטכ"ל הקודם שאינני חושב
שהגעה לתעלת סואץ היא טובה לנו. אבל כשהתפתחו הקרבות הוא הודיע לי ששכוחות
עד סיני
שלנו מגיעים לתעלה, לא אסרתי עליהם, זה לא איזה מין נבוט שאסור.

אחרי כן מי.

לפני כן - א.ר.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה 11"ו - בבוקר

מ.י.

הער: שר הבטחון מ. דיין

ידין: טוב, זה גם כן אפשר להגיד בחתום ההחלטות - בין אם התלסט

או לא - האופרטיביות-פוליטיות.

מ. דיין: כן. אותו הדבר גם עכשיו. לא התערבתי לא בהקצאת כוחות,

כמות כוחות, גם לא בציר מסויים, וגם לא כשהייתה לזה משמעות

רבה, כמו הקדמת כיבוש רצועת עזה לפני גמר כיבוש סיני. זה דבר שחשבתי שלא

צריך לעשות אותו, וזה היה מהלך מלחמתי מובהק, אבל לא היה לזה אספקט פוליטי,

לא משום שחשבתי שאסור לגעת בעזה. אז המטה הכללי אמר שצריך להקדים את

רצועת עזה - יקדימו את כיבוש רצועת עזה.

לנדוי: עוד באותה שאלה, להדגמה רק. ניתנה לפנינו עדות, אם כי זה

שייך לתקופה יותר מאוחרת, לשלב הבלימה, שבאחד הלילות האלוף

שרון קיבל פקודה מאלוף פיקוד הדרום, מגונן, לתקוף במקום מסויים, הוא חשב שזאת

פקודה לא נכונה, התקשר במישרין אתך באותו לילה, ושכחוצאה מהמגע הזה הפקודה

בוטלה. האם היית מקרה כזה?

מ. דיין: מה שאני זוכר, כלליית... זה שהוא התקשר אתי - בודאי, בודאי,

יותר מפעם. אבל מה שאני זוכר...

היו"ר אגרנט: מי זה התקשר אתך? שרון?

מ. דיין: שרון... זה שכאשר הוא התקשר, או בכל פעם שהיה מתקשר באיזה

נושא אופרטיבי - הייתי מפנה אותו אל המטה הכללי. יכול

להיות - נדמה לי שזכור לי - שאני עצמי טלפנתי לאלוף טל ואמרתי לו: אריק

טילפן אלי והוא אומר שרוצים שיעשה פעולה כזאת וכזאת, הוא חושב שהיא לא טובה,

תראה מה העניין ותחליט מה אחת רוצה לעשות לו. לא נחתי בשום פנים אף פעם אחת

הוראה אופרטיבית, כלומר תעשו כך וכך, אני שר הבטחון נותן לכם הוראה.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבהפ"ן - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דייןלנדוי:

זאת אומרת במקרה זה האלוף טל הוא שהחליט.

דיין:

אני הייתי מציע כך: אתה, השופט לנדוי, הבאת את זה כרגע כדוגמה. אבל לבעיה הזאת נצטרך ממילא להיכנס, מבחינת מגמות,

לא מבחינת מה קרה במקרה זה או אחר...

מ. דיין:

גם כשאני הייתי בפיקוד והיתה לי החלטה, אז הייתי אומר: תראו,

זו דעתי, אני אעביר אותה לרמטכ"ל ואתם תקבלו אותה כהוראה.

אני בטוח שהרמטכ"ל יעביר לכם. מה שאני עושה כאן זה לא מתן הוראה, אני מחווה

את דעתי. כהוראה - ולפעמים עוד יותר הבצתי (?) את דעתי - תתקשרו עם

הרמטכ"ל ותשאלו אותו אם הוא נותן לכם את ההוראה הזאת או לא. אבל לא ראיתי

את עצמי אף פעם כמוסמך לכפות את דעתי...

דיין:

אם כבר הוזכר שם, רק בשביל "טו ויזנד אפ" את הנושא הזה:

אם אומר אריק שרון, בפומבי - קראתי זאת: אני אמנם חושב

שמה דיין הוא שר בטחון טוב, אבל, לפי דעתי, הוא אומר, הוא לא די כפה את

דעתו בעניינים מסויימים, - אתה לא מקבל את התפיסה הזאת של כפיית דעה בנושאים

האלה? זה לא עניין שלו. רציתי להבין: זה לא בגלל זה שכרגע אתה שר בטחון

וכרגע איכס הוא ראש מטה כללי, אלא זה לפי תפיסה בסיסית, של שר בטחון מול

ראש מטה כללי.

מ. דיין:

זו הכללה כזאת... אם לא מדברים על מקרה מסויימים...

דיין:

לא, אני מדבר על השטחים האופרטיביים.

מ. דיין:

אז נאמר: אני יכול לתאר לעצמי שאפילו בקונצפציה שלי אפשר

ללחוץ יותר, לכפות יותר. נאמר בעניין מינויים. לא יכולים

לתח מינוי אם אני לא אאשר אותו. אז נאמר לפי התפיסה של אריק, אני יכול

כל כך הרבה זמן לא לאשר עד שמוכרחים לעשות את מה שאני רוצה. כלומר, אני רוצה

העד: שר הבטחון מ. דיין

לומר לזכותו של אריק שגם בתפיסה... אם הוא יאמר על מקרה מסויים: למה שר הבטחון לא נתן הוראה: תצלתו את התעלה, או: תפסיקו את הפעולה על מיסורי או איזה שהוא דבר - אז אני אומר: פה יש בינינו איזה חילוקי דעות. אבל אם הוא יאמר: באנפייך משה דיין, בגישה הכללית, גם במסגרת הקונצפציה שלך אפשר ללחוץ יותר ואפשר פחות, ואפשר או היית צריך ללחוץ יותר - אז טוב, זה עניין של השקפה, ובאיזו מידה באותה גישה קונסטרוציונית אפשר להפעיל יותר לחץ.

היו"ר אגרנט: אני רוצה לתת עוד דוגמה אחת, ואחר כך ניתן לך לענות על מה שאתה עוד רוצה לענות, אתה זוכר שהיה ויכוח בינך ובין הרמטכ"ל בבוקר של ה-6 באוקטובר, כמה צריך לגייס. אתה חשבת 60-70 אלף יהיו בסך הכל, והוא חשב 120 אלף אם אינני טועה; אתה חשבת על שתי אוגדות, והוא חשב על ארבע אוגדות. היה ביניכם ויכוח די גדול בעניין זה, עד שאתם הלכתם לראש הממשלה והיא הכריעה לטובת השקפתו. מה היתה הסיבה להצעתך? שנית, האם זה... זה מקרה שמדגים שאתה לא כפית את דעתך עליו בעניין זה. או שזה עניין שנוגע במילואטם ולכן הוא זקוק לאישור שר הבטחון, ראש הממשלה, הממשלה עצמה אולי.

מ. דיין: אני באמת שמת שהזכרת את הדוגמה הזאת בהקשר לשאלה של הקונצפציה אני קיבלתי כל מספר שהממשלה אמר שדרוש להגנה. לא התווכחתי, 60, 70, 50 אלף. הרמטכ"ל אמר: לצרכי הגנה - לא הבלוימה של הצבא הסדיר, אלא כבר ההגנה במקרה של מלחמה, מלחמה מלאה - אני צריך איכס מילואים. אמרתי לו: על זה אין חילוקי דעות. אלא השאלה היא המעבר להתקפה. היתה הלא תכנית להתקדם קצת לדמשק - אם את זה צריך לגייס מיד או לא, בגלל האספקטים הפוליטיים, ונבוא לראש הממשלה, אני אסביר לה את ההסתייגויות שלי לא מהצד האופרטיבי של מה שאתה אומר, על זה אני מקבל כל מספר שאחך תאמר, אלא מהקונצפציה שלך של מעבר להתקפה, אם נחליט להקדים את זה או לא. אני אמרתי: אני לא מת על

4872

- 114 -

מ.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

המהלך הזה, ללכת עכשיו לדמשק, ומראש לגייס את המילואים לזה. אבל היות ופה יש שיקול פוליטי, או בכלל חילוקי דעות - נביא את זה להכרעת ראש הממשלה. אבל לא חלקתי עליו בהערכה מספרית כמה דרושים לשם הגנה. לזו היה אומצא שהוא צריך ארבע אוגדות, או 100 אלף איש או 200 אלף איש לשם הגנה - הייתי אומר: על זה אינני מתווכח אתך. אני מתווכח אתך על מהלכי המלחמה מתי אנחנו צריכים לגייס בשביל המעבר להתקפה.

לא התווכחתי אתו על המספר או על מספר אוגדות, כמה דרוש

להגנה...

היו"ר אגרנט: מתי צריך לגייס 4 אוגדות, בהנחה שעכשיו אין התקפה, אין תכנית של התקפה, או אין תכנית התקפית נאמר, אלא תכנית

הגנתית. כך אני מבין את זה?

מ. דיין: כן. אם צריך לגייס אותם כמה שעות קודם, לפני שמחזילה

מלחמה או לא. חילוקי הדעות היו על שתי אוגדות...

היו"ר אגרנט: אם התכנית היא הגנתית או התקפית - זו היתה הבעיה?

מ. דיין: מתי צריך לגייס את שתי האוגדות הנוספות, בהנחה - הנחת הרמטכ"ל

שלהגנה מספיקות לו שתיים. אבל הוא צריך עוד שתיים - האם

צריך לגייס אותן מיד או יותר מאוחר, בגלל שיקולים פוליטיים כלפי הוץ, של גיוס

מלא וכן הלאה. מה שאני מדגיש הוא שלא התווכחתי אתו על מספר האוגדות או

על כמות האנשים שדרושים להגנה. כל מספר שהוא אמר - מקובל עלי.

מ.י. 4873

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ן - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

לנדוי: הוא דיבר גם על סכנת פריצות באותם פרוטוקולים שקיבלנו ממך,

אני חושב. הוא מדבר לא רק על התקפה, אלא גם על סתימת

פריצות. זאת אומרת שאם במקרה שתהיה פריצה - אני אהיה במצב יותר טוב. זה נאמר באיזה מקום.

מ. דיין: אני חושב שאוכל למצוא את זה, שאמרת לי: כל מספר שאתה צריך

להגנה - על זה אין חילוקי דעות. לא דיברתי אתו על מספרים.

הוא במספר אמר: אם רק למטרת הגנה - הייתי מגיע רק ל-50 אלף איש. אני שוא

אותו: לכל הארץ? הוא אומר: כן. אבל פעמים אחדות אמרת לי: על המספר

להגנה, כל כמה שאתה צריך להגנה - אין על זה חילוקי דעות. כמה שאתה צריך

להגנה - תיקח.

היו"ר אגרנט: אגא רצית להוסיף עוד איזה דברים.

מ. דיין: כן. אני רוצה לדבר חשבות לכמה שאלות ששאלתם, אני יודע

שהשעה מאוחרת, כדי לדעת, אם לאחר תשובותי אלה לא אביא אתכם

על סיפוקכם, אני צריך להכין חומר על זה. א

אז אמרתי: בענין התעשרות הקבלנים - אם חרצו לדעת באופן

יותר מפורט את טיפול המשרד בזה - אז אני אתכונן. לא טיפולי האישי, טיפול

המשרד, שאילתות בכנסת, א נבדוק ואחן תשובה. ואם לא תפנו אלי יותר, אז

אני אומר: אני באופן אישי לא נכנסתי לענין הזה.

על קונצפציית שלי-בר-לב אמרתי שאני ידעתי שיש הבדל ולא

הכרעתי.

בענין "אור יקרות" § ידעתי שיש תכנית כזאת, ואחר כך אמרו

לי שהיא איננה טובה, היא לא "דורקבל", שזה לא רציני. אז ידעתי קודם שיש

ואחר כך שאין. אני חושב שגם לא הייתי נוכח...

4874 ק.י.

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו - בבוקר

העד: שר הבטחון מ. דיין

היו"ר אגרנט: מי אמר את זה? טל? מי אמר שהיא לא טובה?

מ. דיין: אינני זוכר כרגע. אבל המטה הכריע, הרמטכ"ל או מישהו.

נאמר לי באחת הפעמים שהתכנית הזאת היא לא אמצעי טוב, שזה

לא טוב. אז בדרך שהיא באה, כך היא הלכה. מישהו אמר קודם שיש תכנית, בדקו

אותה, אחר כך אמרו שהיא איננה טובה. לא הייתי לעד לזה שיש חילוקי דעות

בתוך המטה, שיש אג דעה א' ודעה ב', ולא הובאו אלי לא להכרעה ולא לדיון,

חילוקי הדעות בענין זה.

בענין הרובים - כללית ידעתי על הדבר הזה, שבאן נכנסים

לייצור רובים, אז זה יקח זמן מסויים או זמן רב עד שכל הצבא יחומש בזה.

והוסברה הסקיצה בדיונים שונים מה יהיה בינתיים: דרגים כאלה כן יקבלו,

דרגים כאלה לא יקבלו, יהיה רובה פחות טוב, תהיה אפשרות כזאת או אחרת.

גם כאשר ניתנו ההוראות במאי לתכנן באופן מעשי למלחמה, אז אני לא נכנסתי

לחלוקת הציוד מה ייעשה למי ובאיזה מקום יחסרו כלי נשק מסויימים, אם זה

בהגנה מרחבית או בדרגים עורפיים, ואיך יעבירו ממה למי. אילו הרמטכ"ל

היה בא ואומר: יש שאלה להכרעה, לקנות עוד רובים או לעשות דברים אחרים -

הייתי נכנס לזה. כשכולם היו שבעי רצון מהתכנית הכללית במסגרת ההתכוננות

למלחמה - אז קיבלתי את זה. כלומר אני יודע שהיתה שאלה כזאת. לא אני יזמתי

בדיקה מדוקדקת איך צה"ל יסתדר בפחות רובים. ועד כמה שאני זוכר, לא הובאה

אלי השאלה הזאת כבעיה בלתי פתורה שצריך להתליט, נאמר לקנות עוד מטוס או

לקנות עוד רובים, ושאני צריך להכריע בדבר הזה.

בענין המשמעת - דוקא שאלה שכאילו עברתם עליה - אני רוצה

לחזור ולומר: אענין ההוצאות האישיות הגיע אלי בזמנן הנושא הזה, ואז נכנסתי

לבדיקה של השיטה כמה מותר לכל קצין להוציא, להגיש חשבון על הוצאות אישיות.

עדות מ. דיין:

באחד הימים שמעתי כל מיני שמועות שלא נראו לי.

מ. דיין:

שאלתי מה הנוהג. אמרו לי את הנוהג. הוא לא

מצא חן בעיני. אמרתי שאני רוצה להכנס לעיין, וקבעתי שנוצי הנוהג. מסיבות שעושים בחוץ הפיקוד וקבלות ממלונות וכל מיני דברים כאלה. בענין המשמעת אי חושב שהרמטכ"ל דבר אחי כללית, והוא אמר שהוא מספל בענין זה, עושה ישיבות ודיונים, הרמטכ"ל הנוכחי, והוא רוצה להדק את המשמעת. הייתי מודע לזה כללית, דווקא ביוזמתו, ביוזמת הרמטכ"ל. ביוזמתי לא עשיתי בענין זה דבר.

השאלה האחרונה שנשאלה על ידי ד"ר נבנצאל, ביחס

לבסחון מופרז שלנו לגבי המדינות הערביות וכן הלאה, אני מתקשה גם עכשיו, בחכמה שלאחר המעשה, להיות שותף להגדרה הזאת. הגדרה שבארץ או בצבא או לי היה בסחון מופרז בכוחנו לגבי המדינות הערביות. אני חושב שאנחנו לא הערכנו כראוי את האפקטיביות של הכוחות שלהם בהתקפה, שהיו ברמת-הגולן ואלה שהיו במצרים. זה כן. לא הערכנו, או אל כל פננס אני לא הערכתי די את האפקטיביות של הצבא המצרי אצא בפעולה זו וזו, ואם שיכולה להיות בתקופה הזאת, או בצבא הסורי. אונאמר בחור דוגמא, אילו הייתי מעריך זאת נכון, יתכן שהייתי חושב שצריכים להיות יותר כוחות במקום, מבחינה אורטית. לו היו חאורטית עוד 200 טנקים בפיקוד צפון, היינו יכולים לעמוד בפני ההתקפה הזאת. אבל אם לדבר על הסך הכל של יכולת הלחימה הערבי ועל סך הכל של יכולת הלחימה הישראלית, על כל סוגי הנשק וכל הקוים בלי להכנס לשאלה אם עמדים של 180 טנקים או יעמדו שם 300 טנקים, ההגדרה שאני יותר שותף לה היא, שבסך הכל הבטחון בכוחנו הוא לא מוגזם, לא היה מוגזם. בראית אופי המלהמה כקלה מידי - בזה אולי חטאנו. בתמונה כמה אבידות יהיו, איך תהיה המלחמה, בענין זה יכול להיות שהיתה הערכה אופטימית מידי. כי יש להם כלי נשק הרבה יותר אפקטיביים והם גם נלחמים בצורה יותר טובה. לזה יש חוצאות באותה פעולה. אבל בהנחה שישראל תוכל להביס אותם ושידם תהיה על התחזונה אם או לו היו לנו יותר כוחות במקום בפעולה נכונה, בסך הכל הזה אני חושב שזה נכון.

ידין: זו וודאי תשובה לשאלה, אבל למשל קראתי באחד הפרוטוקולים, אם זה היה במאי או בזמן אחר, שראש

הממשלה שואלת את האלוף זעירא, בקשר ליכולת של איזה טייסים מצריים לבצע משהו, והוא אומר: מוטב שיכתוב צוואה. היחה שם נימה לפחות אצל האלוף זעירא, אינני יודע אם היא היחה סימפטומטית כללית, של איזו התרברבות, הייתי אומר.

הי"ר אגרנט: אתה דווקא מחיה על הגישה הזאת.

ידין: אני לא מדבר עליך, אני מבבר כרגע על צה"ל.

מ. דיין: צה ל במלחמה הזאת בקרבות אויר-אויר הפיל 55-1 באויר. בקרבות אויר-אויר של מטוסים מצריים

וסוריים או מצריים או סוריים או עיראקיים מול מטוסים שלנו, היחס הוא 55-1. יחס הרבה יותר טוב לחיל האויר שלנו מאשר במלחמת ששת הימים. זה בכלל מחוץ לפרופורציה. אינני חושב שפאא שכשחיל אויר אומר שחיל האויר של הצד השני אינו בן תחרות שלו - אינני חושב שהוא מגזים. הענין מסתבך עם הפא"ם 6 ו-7.

ידין: פה הם טעו אולי.

דיין: חיל האויר לא אמר שאלה כלים לא יעילים.

ידין: אתה נתת לנו מסמך. זה היה דיון בלשכת מפקד חיל האויר בערך במאי. ושם אני קורא להפתעתי,

שהר-לב בחשובה לשאלה על סא"ם 6 אומר: איננו יודעים בדיוק מה זה, אבל סא"ם 6 אינה בעיה.

מ. דיין: אולי הר-לב אמר. חמל האויר לא מזלזל בטיילים.

ידין: עכשיו וודאי לא.

מ. דיין: גם קודם לו. המכה הקשה שהיחה לחיל האויר היה

באוגוסט 1970 כאשר עשו את קתקיפה ~~ה~~

האחרונה, ובפעם הראשונה היו סוללות ניידות, ואיבדנו שלושה פנטומים, כי נדמה לי בפעם הראשונה היתה סוללה ניידת, וברגע שלא ידעו איפה היא, נכנסו לבעיה קשה מאד.

זה היה אז סא"ם 6, אני מביין.

הי"ר אגרנט:

כן. אני הושב. אולי הם הזיזו סוללות. אבל ברגע שלא ידעו איפה היא, היתה בעיה.

מ. דיין:

סא"ם 3 משוכלל.

לסקוב:

אתה משוכנע שהעליונות שלנו בתחום המודיעין עוד כל כך גדולה כפי שהיתה פעם?

נבנצאל:

אני מקווה שאף פעם לא אמרתי על העליונות של חיל המודיעין.

מ. דיין:

ראש המטה הכללי אמר לנו אחמול דבר שהוא וודאי

ידין:

לא בתחום סמכותנו, אבל הוא אמר לנו בקשר לשאלה של סיני: למרות כל הדברים האלה, היום קבעתי בקשר להגנת סיני, שגם הפעם נחזיק את סיני מתוך הנחה מוחלטת שתהיה לנו התראה. יכול להיות שהוא צודק או לא. אבל הוא הביע בטחון מוחלט בכוח המודיעיני שלנו.

התמונה של העליונות היא מורכבת מאד. קרבות

נבנצאל:

באוויר זה מרכיב אחד. ולא יכול להיות כל ספק ביהס שדיבת עליו, הוא מרשים. אבל נכנסים אלמנטים רבים, בטחון שדה, מודיעין, גם רמת ציוד אישי, כל מיני דברים ששייכים לתמונה הזאת של העליונות שלנו.

אמרתי שיש שאלה של הגדרה. אני חושב שבכברים

מ. דיין:

מסויימים אנחנו הערכנו פפחות מידי את כוחו

עדות מ. דיין

של האוייב. אבל אין לי חשק לנסח זאת ברוקא בנוסחה האומרת שהיה לנו בטחון מופרז. יש לי מאד רצון לנסח זאת בנוסחאות פוזיטיביות, בעיקר כי אני חושש וחושב גם על העתיד. אפוא אני חושב שהיה לנו חוסר הערכה מספיק לכוחו של האוייב. אם הנוסחא הזאת היא בדיוק בטחון מופרז - יכול להיות שזו היתה אולי התוצאה. אבל אמרתי ואני אומר, אני חושב שלא הערכנו כראוי את האפקטיביות של מכונת הלחימה של האוייב, לא בדרום ולא בצפון, גם כמותית וגם איכותית וגם הנכונות האישית של הערבי ללחום. אנחנו אנדר-אסטמיטד את זה.

השאלה מבין השאלות שנשאלו קודם, אם אתם רוצים שאביא עוד חומר - אביא. בענין שיטת החשבונות האישיים - אביא חומר. ובענין שאילתוח בכנסת על התעשרות קבלנים. השאלה אם יש נושאים חדשים. פתחתם פרק חדש שמתרע על שנים, אפני יודע מתי או מה, אבל הוא מתרע על שנים, אפני יודע מתי, זה נוגע שנות 1970 ו-1971.

אני אישית אסתפק אפוא בחשובות לשאילתוח בכנסת. דיין:

איני חושב שנכנס לזה עמוק. וגם הפניה לסמכות היו ר אגרנט:

של הממשלה בענין מנוי רמטכ"ל. רק כדי שנדע

את המצב המשפטי.

אם את החומר ששר הבטחון הכין ואיננו שומעים דיין:

היום, האם יש לך התנגדות לכאן או לכאן אם תגיש

לנו כבר את החומר הזה, ואמנם נדון ונחקר אותו לאחר מכן.

אם אתם סבורים שיש לכם זמן וענין לעשות דיין:

זאת עכשיו, אני אעביר אותו. אם לא - אחזיר אותו

למשרד וכשתרצו, תקבלו.

כל ענין של ההתבטאויות כלפי מעלה וכלפי

ידין:

מטה, זה בתיק לחוד?

זה תיק אחד. יש תיק אחד לממשלה וועדת החוץ

מ. דיין:

והבטחון. ההתבטאויות בשך הכל ארבע שצא שונות,

אחד בפיקוד מרכז, בפיקוד צפון, בחדש מאי, בבית ברנר, בצא פיקוד ומטה.

זה מה שאספתי.

בתיק הזה הייתי מעוניין.

ידין:

וההתעצמות זה תיק בפני עצמו.

מ. דיין:

אמרת שיש הוראות לצבא.

לסקוב:

הנחיות והוראות לצבא להתכונן למלחמה וביקורים שלי

מ. דיין:

בפיקודים השונים. קבלתי בינתיים אח התשובה

של היועץ המשפטי ביחס למינויים. נאמר: "הוראות פיקוד עליון אינן קובעות השתתפות

שר הבטחון במינויים, אבל קיים נוהל מימי בן-גוריון שמביאים לשר הבטחון

לאישור מינויים מאלוף משנה ומעלה, וכך אמנם נוהגים כל השנים." זו הודעת היועץ

המשפטי של משרד הבטחון, שמינויים נעשים רק על ידי הרמטכ"ל, אבל קיים נוהל

שהדבר מובא לאישור. אין הוראה אלא נוהל.

אשר למינוי הרמטכ"ל - מינוי הרמטכ"ל מוגש

לממשלה על ידי שר הבטחון. הממשלה מאשרת. שר הבטחון כותב את כתב המינוי וחותרם

וראש הממשלה מוסרת את כתב המינוי לרמטכ"ל בטכס שבו נוכחים שרי הממשלה

ואלוף צה"ל ומודיעה שם על החלטת הממשלה.

אני רציתי לדעת מה המקור המשפטי לזה.

גיוֹר אגרנט:

על חשבונות אישיים להביא את החומר?

מ. דיין:

כן.

ידין:

(תיק הרצאות פומביות סומן כמוצג 276,

תיק הנחיות והוראות למטה להתכונן למלחמה פלוס ביקורים - מסמך 277
דיווחים לדרג האזרחי, הממשלה וועדת החוץ והבטחון - 278; תיק ההתעצמות - 279)

אחרי כן - רב

4881

לפני כן רשמה ט.ר.
ר.ב.א.

-131-

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"נ (בקר)

העד: משה דיין

לנדוי: לי עוד איזה דבר מציק, למרות שד"ר גבנצל
בינתיים הלך. גדמה לי שזה דבר חשוב.

אתה תארך את עמדתך ביום שבת, ובאמת בצורה ברורה מאד, את תלותנו באה"ב
להספקת נשק, ועל כן אצא אצא השיקול שאנחנו מוכרחים ללכת אתם יחד לתוך
המצב הזה. אני קראתי בינתיים על הדיון שהיה בלשכת מפקד חיל-האוויר, אמנם
זה היה במאי. זה היה במאי 73. שם אתה אומר דברים בשאלה הזאת, שאפשר
לקרוא "תסביך דה גול", אני רוצה לקרוא את זה קצת.

מאיזה האריך זה?

הי"ר אגרנט:

מה 22 במאי 73, לא מפני שזה שייך למאי,

לנדוי:

אלא מפני אצא שאני מבקש ממך הבהרה.

השאלה הייתה ביחס למכת מקדימה. אתה אומר פה: "יש לנו נסיון שאפשר
לעשות פרובוקציה וכעבור שבוע ימים אף אחד לא זוכר, בתחילה בא דה גול
ואמר - הזהרו לא לירות את היריה הראשונה, כעבור שבוע, אף אחד לא שָׁכַר
מי ירה את היריה הראשונה, ומי ירה את היריה השנייה. אני לא חושב שיהיה
לנו קושי מיוחד עם הערבים. אנו גגיע למסקנה שנצטרך לתקוף את שדות
התעופה בסוריה אם נהיה מוכרחים. כדי להגיע למצב שיהיה לנו אליבי, ואחר
כך נצטרך להסביר איזה מטוס טס ראשון שלנו או שלהם, או מי זרק את הפצצה
הראשונה א אנחנו או הם. זה לא יהיה נורא. אנו גמצאים במצב טוב. כל העולם
טוען - שהערבים רוצים לחדש את המלחמה." אולי פה ההבדל, אינני יודע.
הזה אפילו יותר טוב מאשר היה במאי 67. הם לא אמרו זאת אז בצורה כל כך
קיצונית, עכשיו כמעט מגיעה להם תקיפה, כמעט רק בגלל הדבורים האלה.
הם מודיעים - אנחנו הולכים להלחם, אנו נפציץ את תל-אביב. לא עובר יום
שסאדאת לא מוסך ראיון ב"ניו-זוויק", או פה ושם. אם אחר כך יבואו ויאמרו -
שהם בכלל לא התכוונו לתקוף, זה אינו חשוב. יהיה לנו קושי מסויים להתחיל

4883

ר.ב.א.

- 133 -

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו (בקר)

העד: משה דיין

מ. דיין:

אני יכול למצוא מקומות שאמרתי לרמטכ"ל - אולי אם תהיה לנו הזדמנות, בכל אופן נחפש דרך לחת מכה מקדימה. ז"א, אם יהיה איזה דבר, אם נוכל למצוא סדק, צריך לעשות אותו. אחר כך הגיעה השעה ביום הכיפורים בבקר, והשאלה היתה: אפשר לעשות את זה או לא? או את ענין גיוס המילואים? ואני הייתי אז חרד מאד לעמדה האמריקאית. בינתיים בין מאי לאוקטובר ענין האנרגיה עלה בצורה חריפה מאד לגבי אמריקה, ואמריקה, וקיסנינג'ר שהוא בכלל התמנה אחרי מאי, הוא בענין זה מאד מאד הזהיר אותנו. ואני התרשמתי אז ואני מתרשם עכשיו, שהוא אמר אמת.

לנדוי: השיחה הזו שעליה סיפרת לנו עם קיסנינג'ר, זה היה כבר

אחרי מאי?

מ. דיין: כן. אבל שיחות קשות כאלה, מדכאות כאלה, היו לי אתו פעמים

מספר לפני זה באה"ב כאשר נפגשתי אתו, ולא רק אתי, קודם

עם רביץ, אחר כך עם דיניץ, אחר כך עם ראש-הממשלה. היה מוציא את כולם ומשאיר ג

בחדר רק את הישראלים ומסגיר

וממש הילינו יוצאים מדוכאים משם. ואני מתיחס אליו בחיוב רב,

שהוא באמת מרגיש כך ולא רוצה שנמעד.

ז"א באותה שבת אתה לא ראית אפשרות למה שאתה קורא פה

ל"הפוטנט".

אולי יהיה "פוטנט", אבל לא בלי פוטנט. לא פשוט לומר -

מ. דיין:

אנחנו נפתח!

כפי שאמרתי - כרגע אנחנו מסתפקים בעדותך. כאשר

היו"ר אגרנט:

יבואו הנושאים האחרים במידה שיהיה צורך, אנחנו

נזמין אותך.

יש לנו למעשה שני מכלולים: מכלול אחד - עד שלב

י. דיין:

הבלימה, ואחר כך אחורה - ההתעצמות והכוננות,

4884

ר.ב.א.

-140-134-

ועדת החקירה - 11.2.74

ישיבה פ"ו (בקר)

העד: משה דיין

את החומר שבקשחם, אולי אני יכול להעביר בכתב,

מ. דיין:

בלי שתצטרכו אותי.

כך תוכל להעביר את זה בכתב.

היו"ר אגרנט:

בענין שיטת הקבלות של השבונות אישיים וענין השאילתות

מ. דיין:

בכנסת, אני אעביר לכם בתכב.

כך כך תוכל להעביר זאת בכתב.

היו"ר אגרנט:

משה דיין

ה פ ס ק ה

4

משרד הביטחון
ארביון צח"ל ומערכת הביטחון

ס ו ר ה ת י ק